

ULOGA BIBLIJE U OBLIKOVANJU DUHOVNO-PROFESIONALNOG IDENTITETA VJEROUČITELJA

MARINKO VIDOVIĆ

Sveučilište u Splitu
Katolički bogoslovni fakultet
Zrinsko-Frankopanska 19
21000 Split

Primljeno: 7. 1. 2002.
Izvorni znanstveni rad
UDK 371.124:268
22:[371.124:268

Sažetak

Nakon kratkog razjašnjenja pojmova u okviru teme (identitet, duhovno, profesionalno, vjeroučitelj, Biblija), ovaj rad analizira nekoliko nezaobilaznih vidova oblikovanja duhovno-profesionalnog identiteta katehete koji imaju svoju biblijsku utemeljenost i obogaćenje. Budući da je prvenstveno odgojitelj u vjeri, kateheta ne može ostvariti ni svoj osobni duhovni ni profesionalni identitet bez oslanjanja na Bibliju. Ona mu nudi prikaze povijesno ostvarenih vjerničkih doživljaja, osnovne vjerske sadržaje kao i smjernice u pogledu metoda odgoja sebe i drugih u vjeri. S Biblijom u ruci kateheta postaje osjetljiv za uvažavanje životnog iskustva kao nezaobilaznog čimbenika vjere; uči se kulturi riječi i više se oslanja na svjedočanstvo nego na pouku; upućen je na uvažavanje povijesti i povijesnog dinamizma u svim katehetskim nastojanjima; lakše uočava vrednote življenja, pravilnije vrednuje stvarnost i djelotvornije uspijeva komunicirati vjeroučenicima božansku viziju stvarnosti. U zaključku je u obliku devet teza sažeto prikazana uloga Biblije u oblikovanju duhovno-profesionalnog identiteta katehete, osobe koja sustavno i službeno u ime Crkve uvodi vjeroučenike u egzistencijalni odnos s Bogom.

Ključne riječi: *Biblija, kateheta, identitet, odgoj, vjera, stvarnost, riječ, svjedočanstvo, iskustvo, povijest, povijesno, vrednota/e, vrednovanje, egzistencijalni odnos s Bogom*

1. TUMAČENJE POJMOVA

Smisleni govor o ovoj temi zahtijeva prije svega razjašnjenje termina ili pojmova iz njezina okvira.

Premda svakodnevno koristimo pojmove Biblija, duhovno, profesionalno, identitet i vjeroučitelj, oni nipošto nisu sami po sebi razumljivi niti jednoznačni. Želimo ih ovdje kratko protumačiti i to ne redosljedom kojim se ovdje pojavljuju, nego onako kako nam se čini najprikladnijim za elaboraciju teme. S ispravnim shvaćanjem ovih pojmova moći ćemo uočiti važnost i ulogu Biblije u oblikovanju ono-

ga što kao katehete jesmo, što i kako trebamo djelovati.

1.1. Identitet

Pojam identiteta¹ je mnogoznačan. Termin se vrlo često upotrebljava, posebice s raznim pridjevima: osobni, društveni, kolektivni, etnički, religiozni, nacionalni, profesionalni identitet. Čini se da sve ove pridjevske odrednice izražavaju skup ili zbir

¹ Ovdje slijedimo N. TESSARIN, *Identità*, u: F. DEMARCHI i dr. (ur.), *Nuovo dizionario di sociologia*, Paoline, Cinisello Balsamo 1987, str. 970-975.

osobnih identiteta i da je identitet prvenstveno osobna kategorija. Stoga identitet možemo općenito definirati kao središnji vid samosvijesti, kao reprezentaciju i svijest o specifičnosti vlastitoga individualnog i društvenog bića. Identitetom označavamo subjektovo ili subjektivno usvajanje i definiranje specifičnih karakteristika vlastite osobnosti i smještanje sebe u odnos prema drugima u društvenom ambijentu. U biti identitet je sustav reprezentacija na temelju kojih pojedinac osjeća da postoji kao osobnost, da je prihvaćen i priznat kao takav od drugih, od svoje skupine i kulture kojoj pripada. Problematika identiteta je smještena u okvire odnosa ja-drugi, ja-svijet.²

Pojmom identiteta bave se različite značnosti. Tako su, prema Eriksonu, temeljne psihološke odrednice identiteta osjećaj kontinuiteta, koherencije i solidarnosti s vrijednostima skupine kojoj se pripada. Sociološki, prema Parsons, identitet je stabilna i koherentna struktura, reprezentacija sustava značenja koji, stavljajući pojedinca u odnos s kulturnim univerzumom simbola i društveno prihvaćenih vrijednosti, omogućuje pojedincu osmišljavanje vlastitog djelovanja sebi i drugima, ostvarenje izbora i davanje suglasja vlastitom življenju. Dinamika razvoja identiteta obuhvaća proces društvene interakcije da bi se nadišla rascijepjenost između shvaćanja koje pojedinac ima o sebi i slike koju mu drugi prezentiraju. Fenomenološki gledano, identitet je proces kojim »objektivna« realnost postaje »subjektivnom«, kojim ona postaje dijelom svijesti pojedinca. Polazište mu je svakodnevni svijet s pred-konstituiranom svijesću i shemama koje reguliraju djelovanja i omogućuju rješavanje praktičnih problema. Već u primarnoj socijalizaciji pojedinac interiorizira te »objektivne« spoznaje koje postaju konstitutivnim elementom njegova identiteta.

Bez obzira na složenost i višeznačje pojma identiteta u različitim pristupima, njegova stvarnost se svakako dovodi u vezu sa sljedećim pitanjima: tko sam, kamo pripadam, kako da smisleno živim, kako da uređim život u suodnosima s drugima. Riječ je dakle o čovjekovu samodefiniranju, o odnosu individualnosti i društvenosti, o fenomenu postajanja čovjekom.³

Svaki govor o identitetu jest govor o specifičnoj životnoj formi pojedinca. Ova je uvjetovana i naravnim i povijesnim pretpostavkama. U naravne možemo ubrojiti sav genetski potencijal, a u povijesne čitav kompleks struktura, shvaćanja i svijesti koji su pojedincu posredovani življenjem u ljudskom društvu. U takvom sklopu očito je da je osobni identitet i njegova izgradnja povijesni proces koji traje cijeloga života.

1.2. Duhovno

Pojam duhovnoga⁴ gotovo je istoznačnica za određeno iskustvo. A iskustvo u najširem smislu riječi označava kontakt sa stvarnošću po kojem se formira osoba. Svakako iskustvo uključuje određenu pasivnost u pogledu konkretne stvarnosti, ali i reakciju svijesti koja tumači dojam što ga ostavlja ta stvarnost, reakciju koja je prihvaća, odbija ili organizira. Duhovno is-

² Usp. G. W. ALLPORT, *Psicologia della personalità*, PAS – Verlag, Zürich 1973, str. 100.

³ Usp. Th. LUCKMANN – H. DÖRING – P. M. ZULEHNER, *Anonymität und persönliche Identität*, Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft, Teilband 25, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1980, str. 8.

⁴ Ovdje slijedimo G. MOIOLI, *Teologia spirituale*, u: *Nuovo Dizionario di Spiritualità*, Paoline, Cinisello Balsamo 21979, str. 1597-1609; isti, *Esperienza cristiana*, u: *ibid.*, str. 536-542; B. MAGGIONI, *Esperienza spirituale nella Bibbia*, u: *ibid.*, str. 542-600; Ch. A. BERNARD, *Teologia spirituale*, u: *Nuovo Dizionario di Teologia*, Paoline, Cinisello Balsamo 1988, str. 1746-1758.

kustvo stoji u nužnoj vezi s duhovnim svijetom i zato ga se lako i često poistovjećuje s religioznim iskustvom. A religiozno iskustvo je životno i cjelinsko.

Čovjek uvijek percipira svijet u funkciji djelovanja koje treba ostvariti. Odnos sa svijetom razvija potrebu za povezanošću, koherentnošću i ujedinjenošću svega što karakterizira potpunu ljudsku osobu. Osoba uvijek pokušava ostvariti spoj ili identifikaciju vlastite percepcije svijeta i vlastitog smisla življenja, nastojeći shvatiti svijet najprije u pogledu kulture koja mu otkriva ključ tumačenja, ali i u funkciji vlastitih aspiracija. I duhovno iskustvo je podvrgnuto subjektivnim uvjetovanostima, posebice jezika, jer se razvija na kulturnom terenu koji ima svoje vlastite strukture. Taj utjecaj se odražava na shvaćanje vlastitog unutarnjeg doživljavanja, na unutarnje iskustvo koje se rađa u kontaktu s određenim događajima. Duhovni je događaj teško protumačiti, jer je najčešće konstituiran od jednog blic-trenutka koji je neponovljiv i nekomunikabilan. No oko toga događaja nastaje pravo iskustvo u koje su integrirane refleksije, prezentacije i prosudbe po kojima duhovni događaj postaje inspirator ponašanja i djelovanja. U dimenziji inspiratora ponašanja i djelovanja duhovno iskustvo postaje komunikabilno i komunicira se drugima.

Duhovno iskustvo stoji pod snažnim utjecajem afektivnog stanja onoga koji ga doživljava. Utjecaj afektivnosti nadilazi i svijest i želje onoga koji doživljava iskustvo. Kao što je naša percepcija izvanjskog svijeta upravljana dubinskim interesima osobe, tako i percepcija duhovnoga odražava interese različitih epoha i preokupacije koje su se nataložile u dotičnoj osobi. Afektivnost često dovodi u pitanje objektivnost duhovnog iskustva u smislu njegove ponovljivosti i provjerljivosti. Međutim, objek-

tivnost svakog duhovnog iskustva treba analizirati u njemu samome, tako da će nas analiza opet vratiti na iskustvo života u globali i na samu prisutnost određenog iskustva. Objektivnost duhovnog iskustva mjeri se kontaktom sa stvarnošću duhovnoga svijeta, voljnom pasivnošću i receptivnošću, nutarnjom egzistencijalnom dispozicijom koja iskustvu daje određenu i dostatnu nezavisnost od kulturnih i subjektivnih struktura.

Svako, pa tako i duhovno, iskustvo i doživljavanje je strukturirano. Ovisi o povijesnim uvjetovanostima, psihološkim i kulturnim dispozicijama subjekta, željama i slutnjama iz prošlosti i sadašnjosti, doktrinarnim shvaćanjima... Sve ovo daje matricu tumačenja iskustva koje je *per se* subjektivno, kad je u pitanju određivanje smisla vlastitoga života koji je podložan vrijednosnoj prosudbi. Duhovno iskustvo je integrativno iskustvo svega života, njegovo stavljanje u kontekst i pred ogledalo nadnaravnoga. Pojam duhovnoga jednostavno nije shvatljiv izvan okvira osobnog iskustva, izvan okvira individualne mogućnosti, individualne prakse i individualne zadaće.⁵ Možemo, dakle, sa Š. Marasovićem reći da »duhovnost nije ništa drugo doli osobno življena vjera na egzistencijalnoj razini«⁶.

1.3. Profesionalno

Profesiju⁷ se shvaća kao služenje drugima u društvenim relacijama, služenje koje je u isto vrijeme potpuna realizacija čovje-

⁵ Usp. T. IVANČIĆ, *Najprije duhovno ozdraviti*, u: »Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije« 125 (1997)10, 612-613.

⁶ Š. MARASOVIĆ, *Lik vjeroučitelja za treće tisućljeće*, u: »Kateheza« 20(1998)1, 12.

⁷ Ovdje slijedimo M. LA ROSA, *Professione*, u: F. DEMARCHI i dr. (ur.), *Nuovo dizionario di sociologia*, Paoline, Cinisello Balsamo 1987, str. 1598-1604.

ka i njegovih kreativnih potencijala. Profesionalizam je utemeljen na podijeljenom i parcijalnom znanju koje je vlastito raznim statusima i ulogama pojedinca u aktualnom društvu izgrađenom na podijeli društvenoga rada. Profesionalan čovjek prihvaća, mora prihvatiti uvjet parcijalne realizacije sebe samoga, koja je povezana uz specijalistička znanja, da bi se mogao uključiti u društveni ambijent i vidjeti priznatim svoje znanje i svoju ulogu. Pri tome profesionalac je uvijek delegiran od drugih u realizaciji svojih partikularnih znanja, odnosno abdicira od svojih vlastitih potencijala, priznajući određenu podređenost sebi sličnome, usklađenost s njime.

Profesija omogućuje realizaciju kompletnog čovjeka i njegovih potencijala, s jedne strane, a s druge, ona je u službi drugima, ostvaruje se među drugim ljudima u određenom društvu u kojem spoznaja i znanje, svedeni na njihovu bit, realno pripadaju svim ljudima. Određuje čitavu osobu, njezinu percepciju realnosti, afektivne reakcije, voljna opredjeljenja i intelektualna shvaćanja. Sama je društveno određena, odnosno ona jest društveno određenje, ali i osobno opredjeljenje. U njoj i po njoj se kreativne sposobnosti pojedinca usmjeruju prema točno određenom cilju ili ciljevima na izgradnju dotičnog pojedinca, ali i na izgradnju članova društva koji su svoje potencijale usmjerili u druge smjerove. Sve profesije, koliko god bile specijalističke, koordinirane su i suodnosne, upućene jedna na drugu u cjelini stvarnosti koja je čovjeku uvijek prirodno-znanstveno dostupna samo segmentarno i parcijalno, a cjelinski tek egzistencijalno i smisleno. Koliko god društveno i osobno određen, profesionalizam se ipak prosuđuje i vrednuje kroz doprinos egzistencijalnom i smislenom ostvarenju osobe u njezinoj posebnosti, jedinstvenosti i neponovljivosti, ali i u njezi-

noj relacionalnosti i zavisnosti od sveukupne stvarnosti, u svim njezinim vidovima.

1.4. Vjeroučitelj – kateheta

U najnovijim crkvenim dokumentima koji izričito govore o katehezi⁸ ona se sve više smješta u evangelizacijsko djelovanje na polju velikog poslanja Crkve, a na katehetu se sve više gleda kao na pastoralca sa specifičnom ulogom služenja riječi. Kateheta je dakle primarno navjestitelj r/Riječi, evangelizator suvremenog svijeta. Osnovna svrha njegova djelovanja je otkrivati vjerski smisao stvarnosti, promicati zajedništvo s Isusom Kristom u cjelokupnoj istini otajstva njegova bogočovještva i oblikovati vjerničke osobnosti.⁹

S takvom ulogom, koja je bitni čimbenik njegova identiteta, kateheta je, trebao bi barem biti, najprije učenik Isusa Krista. Kao učenik, on poput Učitelja iznutra sudjeluje u »radostima i nadama, žalostima i tjeskobama ljudi« (GS 1) svoga vremena i treba najprije sam usvojiti kako bi mogao i druge uvoditi u promatranje ljudske povijesti i sudjelovanje u njoj ne samo razumom nego i vjerom. Treba se osposobiti za teološko čitanje suvremenih problema u svjetlu temeljne teološke poruke o Bogu Stvoritelju, koji svakom biću priopćava svoju dobrotu, o snazi grijeha, koja ogra-

⁸ Ovdje prije svega mislimo na *Opći katehetski direktorij* iz 1971, zatim na apostolsku pobudnicu Pavla VI *Evangelii nuntiandi* iz 1975, te na niz govora, pisama i pisanih poruka Ivana Pavla II, posebice na njegovu pobudnicu *Catechesi tradendae* iz 1979, kao i na *Opći direktorij za katehezu* iz 1997. Sve te dokumente imamo u hrvatskom prijevodu, u izdanju »Kršćanske sadašnjosti« u nizu »Dokumenti«.

⁹ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost – Nacionalni katehetski ured HBK, Zagreb 2000, br. 33, str. 31sl.

ničava i otupljuje čovjeka, te o dinamizmu koji proistječe iz Kristova vazma kao kvasac obnove koji vjerniku daruje nadu konačnog ispunjenja.¹⁰ Dobro poznavanje suvremenog svijeta sa svim njegovim civilizacijskim dosezima i problemima, znanstveni pristup ljudskoj i sveukupnoj stvarnosti samo su jedno krilo nužne katehetske formacije kojemu mora pridoci i drugo krilo osobnog odnosa s Bogom i vjerničkog nastojanja oko prožimanja svijeta kvascem evanđeoske poruke. Sva katehetska nastojanja imaju zajednički nazivnik u posredovanju susreta s Bogom, s njegovim pravim licem, u učvršćivanju trajne veze i zajedništva s njime.

Kako u osobnoj formaciji, tako i u proglašavanju, propovijedanju i objašnjavanju otajstava sadržanih u činjenicama i riječima Objave, kateheta je svakako nošen biblijskim poimanjem Objave¹¹, na njemu može izgraditi ispravan pristup integralnoj stvarnosti, što se u konačnici od njega najviše i očekuje. Vjerodostojno prikazivanje Isusa Krista kao punine Božje objave, te kršćanske vjere kao nasljedovanja njegove osobe nije moguće bez uronjenosti u cjelokupnu biblijsku poruku, posebice u evanđeoske prikaze. Temeljito poznavanje povijesne formacije ovih prikaza, njihove osnovne brige i pouke, njihovih povijesno kontekstualnih i aktualizirajućih tumačenja u okrilju Crkve, gdje i za koju niču, nužna je komponenta profesionalnog identiteta i nastupa katehete. Doživjevši Boga koji u svom priopćavanju čovjeku poštuje sve ljudsko osim grijeha, a to nije moguće bez usvajanja evanđeoske logike, kateheta će moći i svoju vjeru shvatiti kao razumni i voljni pristanak, kao odluku, posluš i odgovor Bogu koji se objavljuje, a moći će je i dostatno dobro svjedočiti svima koji su otvoreni Bogu i solidarni s bližnjim. Oslovinši se na vjernički govor i odgovor koji

tvori bit svih biblijskih izjava i pripovijedanja, uočivši dinamiku, modalitete i uvjetovanosti ovoga govora, katehetska pouka moći će biti dovoljno aktualna i prihvatljiva suvremenicima katehetinih nastojanja, moći će *mutatis mutandis* buditi zanimanje, prianjanje, vjeru i svjedočenje, bit će trajni odgoj u vjeri i zajedništvu onih kojima je namijenjena. Što je osposobljeniji za uočavanje i usvajanje dinamike i bogatstva Božje riječi, to će i katehetino služenje toj riječi biti raznovrsnije, prihvatljivije i učinkovitije; to će njegovi naponi biti prilagođeniji stanju vjere svake osobe i svake ljudske skupine u njihovim stvarnim prilikama.

Kao vjernik, kateheta je od Crkve poslan da bude odgojitelj vjere drugih. I premda u konkretnoj praksi nije lako odrediti granice prvog navještaja evanđelja i kateheze, ipak se specifična uloga katehete sastoji u promicanju i pomaganju sazrijevanja početnog obraćenja, u odgajanju obraćenika u vjeri i njegovu uključivanju u kršćansku zajednicu. Kateheta pruža temelje prvom prianjanju uz vjeru i uvodi u puninu kršćanskog života. Rad mu je obilježen sustavnošću i cjelovitošću u podupiranju i formaciji žive, izričite i djelatne vjere. Dopri nosi da se cijeli čovjek u svojim najdubljim iskustvima osjeti obogaćenim r/Riječju Božjom. Kao takav kateheta je nezaobilazni čimbenik izgradnje osobnosti Kristova učenika i zajednice.

Budući da formira kršćanski život, katehetin rad se ne može reducirati samo na pouku. On pristupa stvarnosti egzistencijalno, nimalo ne uljepšavajući život niti izbjegavajući prijeporna životna pitanja u koja čovjeka uvlači upravo vjera i povjere-

¹⁰ Usp. *isto*, br. 16, str. 20.

¹¹ Usp. N. DOGAN, *Biblija u katehezi*, u: »Kateheza« 20(1998)2, 83-86.

nje u Boga. Pomaže pri otkrivanju božanske istine, pri kršćanskom iščitavanju događanja, što pobuđuje odgovor vjere i rezultira otvaranjem čovjeka transcendentnom pozivu koji mu je upućen. On na najprikladniji način treba nuditi čovjeku cjelinu kršćanskog uvjerenja i nauka, i to u onoj mjeri u kojoj ih dotični može shvatiti i nositi u životnoj fazi u kojoj se nalazi.

Ako kateheta putem kateheza mora dovesti do stupnjevitog razumijevanja cijele istine božanskog plana, ako mora uvesti učenike Isusa Krista u poznavanje predaje i Evanđelja, koje su »najizvršnije spoznanje Isusa Krista« (Fil 3,8)¹², posve je razumljivo da kateheta ne može ostvariti tu zadaću bez poznavanja i usvajanja Pisma u kojemu se Božji plan postupno i u povijesti očituje ljudima. I moralni odgoj u stavovima koji su bili svojstveni Učitelju¹³, i društvene posljedice evanđeoskih zahtjeva, i ekumenska nastojanja i ekumensku dimenziju vjerničkog uvjerenja¹⁴, dakle bitne sastavnice katehetskih napora, kateheta može i mora usvojiti iz Pisma. U ostvarivanju svih svojih zadaća on se uvijek koristi s dva velika sredstva: prenošenjem pisamske, posebice evanđeoske, poruke i iskustvom kršćanskog života.¹⁵ U Pismu nalazi iskustva vjere kao poruku koja je sposobna generirati ista ili slična iskustva tijekom povijesti. A svaka dimenzija vjere, ukoliko nije ukorijenjena u ljudskom iskustvu, ostaje nešto apstraktno i izvan života. Bez oslanjanja na Pismo kateheta se sigurno izlaže opasnosti prijenosa vjere koja nije utemeljena u životu, koja ne dodiruje život, koja ne omogućuje učinkovit susret ljudi s Bogom.

Kateheta je posrednik sustavnog odgoja u vjeri. To mu posebice omogućuje rad u školi. Kao nastavnik u školi on ulazi na područje kulture i ostvaruje veze s ostalim ljudskim znanjima; uprisutnjuje evanđelje u osobnom sustavnom i kritičkom procesu

asimilacije kulture.¹⁶ Po njemu dinamički kvasac evanđelja ulazi i oplemenjuje druge elemente znanja i odgoja, te optika vjere postaje integrativni faktor u promatranju sveukupne stvarnosti. Ne odbacuje nijedno kulturno dostignuće ili ljudsko znanje, nego ih inkorporira u cjelinu promatranja stvarnosti svjetlom vjere.

Teologija, humanističke, odgojne i komunikacijske znanosti nezaobilazne su i uzajamno se obogaćuju u formaciji katehete. Ali za pedagogiju vjere koja je svojstvena kateheti znanost nije jedino i isključivo pravilo, štoviše svaka znanost mora biti prožeta božanskom pedagogijom. Tek u svjetlu ove različita ljudska iskustva mogu biti povezana s različitim vidovima kršćanske poruke. Drugim riječima, božanska pedagogija omogućuje kateheti da najprije sam prosudi konkretni život u svjetlu evanđelja, a onda da i vjeroučenike odgoji za takvu prosudbu i nadahnuće. Znanstvena spoznaja i neprestani tehnički napredak moraju u katehetskom procesu biti prosuđivani i tumačeni s pravim kršćanskim osjećajem (usp. GS 62). U tom smislu Biblija i njezino poznavanje značajno doprinose onom biti, znati i znati činiti katehete. Bez Biblije on teško može izgraditi svoj duhovni i profesionalni identitet koji mora biti obilježen osobnom, crkvenom, mističnom i socijalno angažiranom vjerom.¹⁷

¹² Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost – Nacionalni katehetski ured HBK, Zagreb, 2000, br. 85, str. 74-76.

¹³ Usp. *isto*, br. 85, str. 75.

¹⁴ Usp. *isto*, br. 86b, str. 77.

¹⁵ Usp. *isto*, br. 87, str. 78-80.

¹⁶ Usp. *isto*, br. 73, str. 65s.

¹⁷ O tim kvalitetama i njihovu tumačenju vidi Š. MARASOVIĆ, *Lik vjeroučitelja za treće tisućljeće*, u: »Kateheza« 20(1998)1, 4-15.

1.5. Biblija – temeljne odrednice

Biblija je knjiga, ali i više od knjige. Za one koji ne vjeruju to je hvalevrijedna zbirka starih knjiga, dokumenata o povijesti kulture starog Orijenta koji sadrže poneko lijepo pravilo životne mudrosti, pokoju napetu priču, mnogo izazovnog, ali i nerazumljivog, sablažnjivog i prašinom pokrivenog. Za one koji vjeruju i koji su je i iznjedrili, ona je knjiga nad knjigama¹⁸, Sveto pismo, povelja vjere i kanon Crkve. Za Crkvu, Biblija je norma njezine vjeroispovijesti i prakse, najjači izvor njezine spiritualnosti i etike. Vjerniku kršćaninu ona je i *magna charta* svekolikog ljudskog društva; usmjeruje pozornost na Boga, zrcali stvarnost života, predstavlja osnovu temeljnih vrijednosti i vrednovanja. Doživljava ju se kao »ogledalo u kojem Crkva, dok putuje zemljom, promatra Boga od kojega sve prima, dok ne bude dovedena da ga licem u lice gleda kakav jest« (DV 7).

Svoju vrijednost Biblija ima upravo kao knjiga. A to da je postala knjigom posljedica je povijesti njezine predaje: iz usmenih pripovijedanja i molitava, iz misaonih izreka i refleksija, iz sitnih zapisa i dopuna tijekom vremena nastali su tekstovi. To literarno oblikovanje preduvjet je njezina daljnje učinka. Samo kao zbirka spisa ona ostvaruje povijesno trajanje, univerzalno širenje i teološki kontinuitet.

Biblija je Sveto pismo, knjiga dakle koja pripada Bogu. Njezine teme, sadržaj, nastanak i učinak obilježeni su u očima vjernika posebnom, neusporedivom blizinom s Bogom. Priznati je Svetim pismom ne znači nijekati povijest njezina nastanka, ali znači vjerovati da je Bog njezin nadahnutelj. Priznati je kanonom, kako god povijest njegova nastanka bila zamršenom¹⁹, znači vjerovati u njezin normativni, obvezujući i javni karakter. Dijeliti je na Sta-

ri i Novi zavjet znači uočavati razliku između dvaju dijelova jednoga Pisma, razliku kako s obzirom na povijesni slijed, tako i s obzirom na eshatološki karakter Božje volje, Božje odluke i priopćenja konačne stvarnosti u pogledu spasenja čovjeka i čovječanstva.

Biblija je Božja riječ, ne samo zato što o Bogu govori nego i zato što od samog Boga potječe.²⁰ To izražavamo vjerom u njezinu inspiriranost Duhom Svetim, u njezin karakter Pisma koje je »Bogom nadahnuto i korisno za poučavanje, karanje, ispravljanje i odgajanje u pravednosti da čovjek Božji bude savršen, za svako dobro djelo opremljen« (2 Tim 3,16s). Ta Božja riječ je izražena u ljudskoj i ljudskom riječju sa svim njezinim uvjetovanostima, i sadrži istinu, zapravo ona je istina, ali ne u smislu sužavanja toga pojma na povijesnu, zemljopisnu, fizikalnu i teološku ispravnost, nego u smislu istine koju Bog objavljuje radi našega spasenja. Istina koju svjedoči Pismo jest istina Boga i njegove ljubavi²¹, Boga koji sudi i spašava.

Koliko god složena i isprepletana, pluralna u svojim tekstovima i temama, Biblija nije namijenjena sveznadarstvu i dokazi-

¹⁸ Vidi: Th. SÖDING, *Više od knjige. Razumjeti Bibliju*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2001. U ovom kratkom prikazu Biblije i njezina značenja, posebice s gledišta njezine aktualnosti u širini tema i izričaja, uglavnom slijedimo tog autora.

¹⁹ Vidi J. M. SÁNCHEZ CARO, *Il canone della Bibbia*, u: *Bibbia e parola di Dio. Introduzione allo studio della Bibbia 2*, Paideia, Brescia 1994, str. 53-115.

²⁰ Takav je govor sadržan već u sintagmi »riječ Božja«, »riječ Boga«, gdje genitiv »Boga« može biti shvaćen kao genitiv subjektivni (= potječe od Boga) ili genitiv objektivni (= govori o Bogu).

²¹ Želimo li na temelju Biblije govoriti o Bogu, tada moramo govoriti o ljubavi. Kategorija ljubavi je najistinskije ime za kršćanskoga Boga. Usp. K. RAHNER, *Praxis des Glaubens, Geistliches Lesebuch*, Freiburg im Breisgau 1982, str. 208.

vanju svega. To postaje tek trganjem njezinih izričaja iz konteksta. Međutim, u cjelini ona nikako »nije za smrt, nego za život; nije za mržnju, nego za ljubav; nije za nepravdu, nego za pravednost; nije za rat, nego za mir; nije za tlačenje, nego za oslobođenje; nije za silu jakih, nego za pravo slabih; nije za hedonizam, nego za odgovornost; nije za idole, nego za Boga«²².

Budući da je spoj ili izričaj Božje u ljudskoj riječi, u sučeljavanju s Biblijom čovjek oduvijek, posebice danas, ima i poteškoća. Ona nam se očituje kao strani govor, strana tematika i strana povijest. To ipak ne priječi pristup Bibliji i njezino shvaćanje, razumljivo, kroz neka vrata koja se moraju proći. Njezinu bogatstvu odgovara i bogatstvo pristupa: teološki, spiritualni, liturgijski, književni, kulturni, socijalni, filozofski, a svaki od njih ima i svoje specifične metode: povijesno-kritička, retorička, narativna, semiotička, tradicijska, kontekstualna itd.²³ Sve te metode otkrivaju biblijski govor kao suhoparan i opor, ali i kao fascinirajući, kao govor naroda i jednostavnih ljudi, govor jakih osjećaja, radikalnih nazora i velikih trenutaka, kao govor fantazije i slobode. I teme su joj fascinirajuće: egzistencijalne i transcendentne, povijesne i teocentrične. I biblijska povijest je fascinirajuća: nije riječ o povijesno činjeničnim izvješćima, nego o stvaranju povijesti, osvrćući se na povijest. Biblija pripovijeda povijest, tumači povijest, utječe na povijest, podsjeća na nju i uprisutnjuje je: narativno, homologetski, liturgijski, parakletički i kerigmatski. Povijesnost joj je temeljna kategorija života, a biblijski govor o povijesti je bespriziv i u pogledu tijeka i u pogledu učinaka. Shvaćena je kao mjesto objave i iskustva živoga Boga, a da nije potkopana ljudska odgovornost niti je Bog izjednačen sa svijetom. U svojoj nedokučivosti i otajstvenosti, u usmjerenosti

i upućivanju na onostranost prostora i vremena, Biblijska povijest nikada ne prolazi; aktualna je i takvom ostaje; ona je vrijeme temeljnog početka i kao takva izvor vjere – jučer, danas i sutra.

Biblija je knjiga knjiga. Taj genitivni izričaj označava Bibliju kao najvažniju knjigu, ali i kao knjigu sastavljenu od mnogo knjiga; kao zbirku knjiga, knjižnicu, biblioteku. Svaki od njezinih spisa ima svoju vlastitu temu, svoj vlastiti karakter, svoje posebnosti, svoje probleme i svoj čar. Pluralnost Biblije ne sastoji se samo u velikom broju njezinih knjiga nego i u mnogovrsnosti njezinih literarnih oblika i vrsta: zbirke zakona, povijesne knjige, molitveni psalmi, filozofsko-teološki traktati, ljubavne pjesme, slikovite pripovijetke, mitovi, mudrosne izreke, proročke knjige, evanđelja, pisma, poslanice itd. Svaki od tih literarnih oblika i vrsta ima i svoje podvrste: homologija, pareneza, liturgija, spekulacija, pastoralni savjeti, govori, parabole, apoftegme itd. Široka mnogovrsnost biblijskih spisa plod je velikog broja autora koji su ponudili tekstove za Bibliju; velikog vremenskog raspona unutar kojega je Biblija nastala; složenosti biblijskih sadržaja, tema, motiva, načina izražavanja, mnogovrsnosti pitanja što ih ljudi postavljaju i odgovora koje prema shvaćanju biblijskih autora moraju čuti. U njoj se novim nika-

²² Th. SÖDING, *nav. dj.*, str. 44.

²³ Usp. PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Tumačenje Biblije u Crkvi*, Kršćanska sadašnjost – Dokumenti 99, Zagreb 1995, str. 37-84. O ovom dokumentu vidi opširnije u: M. VIDOVIĆ, *Tumačenje Biblije u Crkvi. Značenje dokumenta Papinske biblijske komisije*, u: »Crkva u svijetu« 2(1994), 178-188; isti, *Biblija u životu Crkve*, u: »Crkva u svijetu« 36(2001)1, 27-54; A. REBIĆ, *Aktualnost i mjerodavnost Biblije na pragu trećeg tisućljeća. Uz dokument Papinske biblijske komisije »Tumačenje Biblije u Crkvi« (1993)*, u: »Bogoslovska smotra« 68(1997)2-3, 141-170.

da ne odbacuje staro, nego ga se integrira u uvjerenju da jedan pisac, jedna knjiga nikada ne može ni shvatiti, a kamoli opisati slojevitost, životnu stvarnost, istinu, tajnu čovjeka i Boga.

Kao zbirka raznovrsnih knjiga Biblija je nastala procesom susljednih interpretacija, i »nije ništa drugo nego interpretacija«²⁴. U njoj se proročki tekstovi nadovezuju na tekstove Petoknjžja, mudrosni tekstovi se nadovezuju na proročke i na povijesne tekstove i tumače ih. I svi su tekstovi međusobno čvrsto povezani: jedni drugi tumače i nadopunjuju.

Biblija je knjiga korjenite stvarnosti. Ne zatvara oči pred realnošću, nego otvara oči za realnost²⁵, ne ostajući pritom na površini, nego ponirući u dubine i temelje stvarnosti. Biblija združuje pogled na Boga i čovjeka, opisuje životna iskustva nošena sviješću o savezu s Bogom. To joj i omogućuje da ljudsku stvarnost predstavi u svojoj njezinoj složenosti.

Biblija nije niti je ikada bila knjiga »vječnih istina« u smislu nekih jednom zauvijek formuliranih filozofskih i teoloških izričaja koje treba samo naučiti i tako dalje predavati, nego je ona skup svjedočanstava ljudi i njihova (su)života s Bogom, izraženih u slikama, usporedbama i simbolima. Ona je knjiga životnih drama, zapletaja, padova, neuspjeha, ali i trajno prisutne nade i čudesnih obrata kad god je čovjek ozbiljno računao s Bogom.

Iskrenom čitatelju Biblija pomaže u buđenju interesa za umjetnost i literaturu, koje uvijek otvaraju vidike i izazivaju osjećaj za višedimenzionalnost ljudske stvarnosti. Ona, posebice u mladom čovjeku, budi temeljni stav nadanja i osluškivanja. Proročkom dimenzijom koja se ne osvrće samo na već prije ponudeno spasenje, Biblija budi proleptičku perspektivu, perspektivu budućnosti koja se u proročkoj poru-

ci dodiruje, ali koja je i slobodna od apokaliptičkih vizija; perspektivu budućnosti vrlo realno utemeljuje.

Biblija prvenstveno govori o Bogu, najprije svemogućem, ali ona je i svjedočanstvo, uvjetno rečeno, Božje nemoći da svom narodu osigura život u slobodi pred daleko moćnijim okolnim narodima, da ga urazumi kako bi se podložio njegovoj volji. I kršćanstvo se rodilo iz jednog, ljudskim očima gledano, velikog neuspjeha, iz sramotne i okrutne smrti Isusa iz Nazareta koja je protumačena kao Božja sila i moć (usp. Rim 1,16s)²⁶, kao mudrost križa (usp. 1 Kor 1,17s). Božjim djelom u Isusu koje je ispriopovijedano i protumačeno kršćanin je sposoban i u patnji otkriti smisao koji vodi dalje od patnje, u stradanjima Božju pročišćavajuću pedagogiju, u iskustvu vlastite nemoći Božju moć (usp. 2 Kor 12,7-10).

Bog Biblije je uvijek skriveni Bog i čovjek ne može njime raspolagati. Tko svojim životom ne ostavlja dojam da mu Biblija puno znači, da on sam živi od njezinih sadržaja, da ne želi Bogom raspolagati nego mu ponizno služiti, taj će se uzalud truditi oko posredovanja Biblije, njezinih sadržaja, vizija i vrijednosti.

Osnovna je ideja starozavjetne teologije da je Bog Jedan, da je stvoritelj svijeta, da je Bog života, obećanja i pravednosti. Osnovna ideja novozavjetne teologije jest

²⁴ A. REBIĆ, *Aktualnost i mjerodavnost Biblije na pragu trećeg tisućljeća. Uz dokument Papinske biblijske komisije »Tumačenje Biblije u Crkvi« (1993)*, u: »Bogoslovska smotra« 68 (1997) 2-3, str. 155.

²⁵ Ni u jednoj antičkoj povijesnoj knjizi koja želi stvoriti nacionalni, eklezijalni i religiozni identitet nije djelovanje moćnika prikazano bez iluzija, trijezno i kritički kao u Bibliji. Ali ta trezvenost bez iluzija na drugim mjestima ne isključuje stiliziranja i glorificiranja, hrabrost i lukavost.

²⁶ Usp. H. HÜBNER, *Biblische Theologie des Neuen Testaments. Bd. I: Prolegomena*, Göttingen 1990, str. 173-186.

da je Bog svoju spasiteljsku moć nenadmašivo iskazao u događaju smrti na križu i u uskrsnuću Isusovu. Božji se identitet u Bibliji ne utemeljuje niti izražava metafizički i spekulativno, nego soteriološki. Njegov identitet je ona ljubav prema grješnicima koja u smrti i uskrsnuću Sina Božjega ostvaruje univerzalno spasenje.

U Bibliji stječemo smisao za Boga, unatoč udarcima sekularizacije. Njzin govor ne čini Boga objektom, pojmom ili određenom slikom. Njzin govor izostrava pogled za otkrivanje Boga, za shvaćanje čovjeka kao egzistencijalnog pitanja, kao gorućeg problema, kao beskrajnog, uvijek iznova stimilirajućeg izazova, kao dara milosti.

Biblija se formirala i nastala u korelaciji trajne čovjekove upitnosti i traženja²⁷ i Božjega odgovora. Ona budi pitanja, pomaže njihovu formulaciju, jer Bog nije i nikada ne smije biti jednostavna pretpostavka. Pitanje čovjeka o samome sebi zapravo je već jedan odgovor u varijanti pitanja. Ono nužno poprima oblik molitvene meditacije, u kojoj se otajstvenost ne razrješuje, nego se očituje kao otajstvo. Prije upita o samome sebi, čovjek se već pita o Bogu, pa su i pitanje i odgovor ispravni samo onda ako je pogled usmjeren na Boga i od njega na cijelo stvorenje (usp. Ps 8). Bog mu je dao udio u svojoj moći, da kao stvaratelj uzdržava svijet, i zadaću da tu moć upotrebljava u Božjem smislu, u odgovornosti prema Bogu. Slavljem Boga čovjek dolazi sam k sebi; samo u slavljenju Boga on se očituje u svojoj neusporedivosti spram svih drugih stvorenja.

Kao Sveto pismo Biblija je knjiga vjere koja na pravi način osvjetljuje ne samo sadržaj vjere nego i događanje vjere. Izvorno biblijski vjera predstavlja životni proces u kojem iskonsko povjerenje u Boga obilježava mišljenje, htjenje i djelovanje, ne samo pojedinca nego i zajednice. Vjera – kako

to najbolje pokazuje Iz 7,9: *Ako se na me ne oslonite, održat se nećete*²⁸ – izražava oslanjanje na Boga kao uvjet opstanka, oslanjanje na njegovo obećanje, unatoč nedostatnoj jasnoći, ali ne tako da se to obećanje drži ispravnim, nego tako da se snagom tog obećanja živi, misli i djeluje. Bog je u vjeri uporište i oslonac pouzdanja. Brojni su novozavjetni izvještaji koji pokazuju da je vjera manje neko stanje a više proces – proces koji izvodi iz navezanosti na vlastita očekivanja, čežnje, predodžbe o Bogu i Isusu i uvodi u slobodu koja je obilježena posredovanjem spasenja i Božjom samoobjavom po Isusu (usp. primjerice Mk 5,25-34). Za Bibliju nema nikakve suprotnosti između vjere kao pouzdanja i vjere kao priznanja.

Biblija je knjiga vjere samo zato jer je knjiga riječi Božje. Ali to vrijedi i obratno: Biblija samo zato može biti knjiga riječi Božje jer je istodobno knjiga vjere i knjiga života. Vjera o kojoj Biblija govori nije ni nekakvo formalizirano priznanje ni apstraktno katekizamsko znanje, kao ni pobožna iluzija, nego živo priznanje Boga, koje se priopćava novim životnim stavom i novom životnom praksom. Kao knjiga riječi Božje i vjere ona posreduje svojim čitateljima Božju istinu, barem njenu slutnju, posreduje poziv na pouzdanje i predanje Bogu. To je podloga vjere, o kojoj svjedoči Biblija, i života, koji ona opisuje i otkriva.

²⁷ Vidi izvrstan prikaz ove problematike u: N. FISCHER, *Čovjek traži Boga. Filozofski pristup*, Priručnici 45, Niz AMATECA 2, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2001.

²⁸ U hebrejskom jeziku radi se o igri riječima istog korijena *'mn* koji u qal konjugaciji znači »biti čvrst, snažan«, »podržati«, »odgojiti«, »osloniti se«, a u uzročnoj hifil konjugaciji »imati povjerenje«, »vjeroovati«. Tekst glasi: *'im lo` ta` minû ki lo` te` âmenû*. Prvi je glagolski oblik u hifilu (= »ako u meni ne budete čvrsti«), a drugi u nifalu (»ni u sebi nećete ostati čvrsti«).

Ako je u novozavjetnim spisima na temelju kristocentričnosti ipak jasnije nego u većini starozavjetnih izričaja da vjeru treba zahvaliti milosti, onda je, obratno, na mnogobrojnim starozavjetnim mjestima očitije nego u Novom zavjetu, ne samo nerazdvojivo jedinstvo vjere i etike, nego i društvena, čak politička dimenzija vjere. Ako su dakle starozavjetni tekstovi, kad ih čitamo u svjetlu Novog zavjeta, pošteđeni od nesporazuma da bi vjera bila ljudsko djelo, ili čak zasluga, onda su, obratno, i novozavjetni tekstovi, ako ih čitamo u svjetlu Starog zavjeta, sačuvani od uskog shvaćanja da bi vjera bila individualna ili samo eklezijalna životna orijentacija. Između Staroga i Novoga zavjeta postoji jedinstvo u plodnoj napetosti.

Biblija je konačno knjiga Crkve i knjiga za čitanje. U Crkvi je nikla, za Crkvu postoji i u Crkvi se najbolje razumijeva. A čitanje Biblije nije bezbrižni užitak, nego egzistencijalni izazov koji traži čitava čitatelja. Ps 1. poistovjećuje mudraca s nekim tko »uživa u Zakonu Jahvinu« i tko zbog toga o Zakonu njegovu »misli dan i noć« (r. 2). I Isus, koji je u svemu mjera našem ponašanju, čita Pismo. Iz onoga kako ga predstavlja Luka (4,16ss) očito je da dobro poznaje Pismo, jer traži točno određeni tekst i s lakoćom ga nalazi.

1.5.1. Razumijevanje Biblije

Razumijevanje Biblije bitno ovisi o ispravnom stavu čitatelja. On mora osjetiti tekst; mora zauzeti stav prema njegovu izričaju; mora autora uzeti ozbiljno; mora se sučeliti s poviješću učinkovitosti tog teksta. Iстина je da tekst može i generirati smisao kod čitatelja, kako naglašavaju suvremene književnoznanstvene rasprave, ali ako riječ »razumjeti« ima neki smisao, onda se ne može govoriti o konstrukciji nego o rekonstrukciji smisla teksta i ne o pro-

duktivnosti nego samo o re-produktivnosti čitatelja. Svaki tekst ima svoj povijesni izvorni smisao. Njemu se više ili manje uvijek približavamo i od njega polazimo. Osmostaljenje teksta od autora jest, kako kaže Paul Ricoeur²⁹, šansa njegova daljnjeg učinka, ali samo onda ukoliko neki tekst, koji je napisan u određenoj povijesnoj situaciji, ima reći nešto što nadilazi vrijednost njegove situacijske primjene. Povijesno i aktualizirajuće razumijevanje teksta su dva korelativna vida teksta, ali nemaju istu težinu. Prvi vid ima u Crkvi značenje kriterija, a drugi proizlazi iz njega.

Prihvatajući Bibliju kao Božju riječ upućenu ljudima određenog povijesnog i kulturnog konteksta, ali i zajednici vjernika i svemu čovječanstvu, potrebno je biblijske tekstove aktualizirati, odnosno posuvremeniti i posadašnjiti. To je posao svih koji prihvaćaju Bibliju kao Božju riječ, a aktualizacija je prisutna već unutar same Biblije: drevni su tekstovi bili svako malo iznova čitani, iščitavani u svjetlu novih situacija, novih okolnosti i bili su primjenjivani na novu situaciju naroda Božjega. To posadašnjenje nije manipulacija biblijskim tekstom niti samovolja, nego ima strogo određena načela, pravila i metode. Najprije riječ Božju treba pažljivo slušati, u određenom povijesnom trenutku. Treba razlikovati i razabirati razne vidove sadašnje situacije, koju biblijski tekst može osvijetliti ili pak dovesti u pitanje. Treba iz punine biblijskog smisla izabirati one vidove smisla koji mogu najbolje pomoći razvoju sadašnje situacije, a odgovaraju spasenjskoj volji Božjoj, ostvarenoj u Kristu.³⁰ Biblija može

²⁹ Usp. *Philosophische und theologische Hermeneutik*, u: P. RICOEUR – E. JÜNGEL, *Metapher. Zur Hermeneutik religiöser Sprache*, Kaiser, München 1974, str. 24-45.

³⁰ Usp. PAPSINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Tumačenje Biblije u Crkvi*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 99, Zagreb 1995, IV, A, 2,7, str. 136.

rasvijetliti mnoge suvremene probleme, od onih osobnih, intimnih pa sve do globalnih, svjetskih.

Problemima razumijevanja Biblije, koji su nastali iz vremenskog razmaka i kulturne različitosti između vremena nastanka biblijskih tekstova i sadašnjosti, doskače se poznavanjem izvornih jezika, načina, oblika i vrsta biblijskog govora, povijesti biblijskih tekstova i njihove kulturno-povijesne pozadine, povoda i adresata spisa, autorove osobnosti i izražajnih oblika vremena, pretpostavljenog znanja i slike svijeta, socijalnog položaja i stupnja izobrazbe autora i adresata, nizova predaje, teoloških razvoja i prekida, kulture okoline i kritičkog sučeljavanja s drugim religijama i svjetonazorima.

Pristup Bibliji i ispravno čitanje Biblije određeni su zahtjevima vjere i znanosti, teologije i egzegeze, crkvenosti i osobnog obraćenja. Tek s tim komponentama imamo crkveno čitanje Biblije, a bez njega nema ni Biblije. Ispravni pristup i čitanje Biblije moraju zadovoljiti ne samo funkcionalni nego i vrijednosni kriterij.³¹ A središnji problem upotrebe Biblije u Crkvi u svjetlu vrijednosnog kriterija može biti ovako formuliran: kako doći do toga da otkriveni smisao Biblije:

1. odgovara zahtjevima stvarnosti koju se proživljava;
2. odgovara zahtjevima znanstvene analize stvarnosti i teksta;
3. da je u isto vrijeme i objava i apel koju Duh Sveti upravlja u sadašnjosti.

Čitanje Biblije će polučiti uspjeh ako bude ostvarivano u četiri dimenzije ili četiri razine koje su komplementarne i isprepletene: teološko-crkvenoj; egzegetskoj; hermeneutičkoj i pedagoško-didaktičkoj.³²

Uza sve zapletenosti Biblija je jednostavno knjiga s kojom se treba i može živjeti

– i bolje živjeti, nego kad se njezini savjeti i upozorenja prezru. Ona je knjiga vjere, vjerničkog iskustva i vjerničkog življenja i tek kroz to i sadržava vjere.

2. ULOGA BIBLIJE U FORMACIJI KATEHETE

Iz svega što smo do sada rekli dade se naslutiti uloga i važnost Biblije u oblikovanju duhovnog i profesionalnog identiteta katehete. Bez Biblije kao riječi Božje, kako u smislu objektivnog tako i subjektivnog genitiva, ni identitet, ni duhovnost, ni profesionalnost katehete nisu zamislivi. Duhovno i profesionalno oblikovati odgojitelja u vjeri nije moguće bez oslonca i trajnog pozivanja na Bibliju kao knjigu vjere i povijesno svjedočanstvo vjerničkih iskustava. Ovdje želimo izdvojiti nekoliko vidova koji su nezaobilazni u oblikovanju duhovno-profesionalnog identiteta katehete i ukazati na njihovu biblijsku utemeljenost i obogaćenje.

2.1. Biblija i odgoj u vjeri

Odgoj je odgovorni interaktivni proces relacija odgojitelja i odgajanika, relacija koje su u biti asimetrične. Temeljni instrument tih relacija je jezik, riječ. Ali jezik i riječ u njemu nisu samo kanali prijenosa određenih spoznaja i gledanja na svijet onima koji ih trebaju naučiti ili usvojiti, nego i jezik i riječ ulaze u kvalitetu odnosa od-

³¹ Prema funkcionalnom kriteriju dobar kradljivac je onaj koji zna raditi svoj posao, ali s tim se ne kaže da je on, etički gledano, dobar (kriterij vrijednosti).

³² Usp. C. BISSOLI, *Per una lettura e interpretazione critica dei modelli*, u: isti (ur.), *Giovani e Bibbia. Per una lettura esistenziale della Bibbia nei gruppi giovanili*, Elle di Ci, Torino 1991, str. 59.

gajitelja i odgajnika, štoviše kvaliteta tih odnosa nipošto nije beznačajna za same sadržaje.

Kateheza kao odgoj za vjeru u sklopu evangelizacije nudi riječ Božju u ljudskoj riječi, u znaku, šifri i simbolu, a i odgovor na tu riječ prolazi istom simboličnom shemom. Primarni, doslovni smisao riječi obično je sekundaran s obzirom na posredovanje dubljih događanja, iskustava, orijentacija i motivacija. On nudi uvijek nešto više i razbija shematsku viziju istine. Ima više evokativnu nego denotativnu vrijednost, više doziva u pamet i poziva nego što određuje i jasno opisuje.

Odgajitelj koji nastupa evokativno razbija šutnju, u središte pozornosti stavlja temeljne zahtjeve života, i sam se stavlja u službu plana koji ga nadilazi i propituje. Ovo se najbolje ostvaruje naracijom biblijskih scena i epizoda. Ta naracija osigurava vjerničku kvalitetu prijedloga i dovodi naše traženje do granične istine koja se doživljava i prihvaća kao dar našim očekivanjima i planovima za budućnost.

Ali što znači naracija, pripovijedanje? Zašto je ona više evokativna, a manje denotativna? Naracija je izravna komunikacija iskustva onoga koji pripovijeda i onih kojima se pripovijeda. Pripovjedač je kompetentan samo ukoliko se i sam osjetio pogođen izvještajem koji pripovijeda, koji je kao pripovijest primio od drugih. Tek tada je njegova riječ svjedočanstvo koje je sposobno uvući druge u isto iskustvo. Karakteristika svakog pripovijedanja je autoimplikativna nakana. Ne pripovijeda se stoga da bi se ponudilo samo određene informacije, nego da bi se polučilo odluke i nasljedovanje. Osim što informira, pripovijedanje još više formira. Tipičan primjer toga su naracije unutar evanđeoske naracije: parabole³³.

U odgojnom pripovijedanju uvijek se isprepleću tri povijesti: ona ispričovijeda-

na, pripovjedačeva i slušateljeva. Kao izvještaj koji se pripovijeda Pismo nudi povijest velikih vjernika, recimo tako, objektivnu datost vjerničkog gledanja i postupanja. Već u načinu pripovijedanja biblijske pripovijesti u igru ulazi osobno iskustvo i osobna vjera pripovjedačeva, subjektivni element. Upravo njime pripovjedač može posuvremeniti biblijsku pripovijest, njegovo iskustvo je integralna komponenta biblijske pripovijesti. Ali i slušatelji svojim pitanjima, problemima, očekivanjima i nadama postaju protagonisti pripovijedanja. Tu se objektivni i subjektivni elementi dodiruju i postaju performativna snaga za novi subjekt.

Za evokativno odgojno pripovijedanje nije bez značenja i autoritet odgojitelja pripovjedača. Nekada je to bio autoritet istine ili pripovjedačeve društvene pozicije. Danas su takvi modeli autoriteta duboko u krizi, zbog promijenjene unutrašnje logike i zbog snažne subjektivizacije i pluralizma. Njih se najbolje premošćuje upravo evokativnim pripovjedačkim modelom. U njemu je odgojitelj samo sluga riječi koji nema gotova rješenja, nego se stavlja na put traženja zajedno s odgajnikom. I njega muči smrt, i njegove su nade obojene razočaranjima i nesigurnostima tako da govoreći govori o sebi, boreći se sam u sebi, bori se i u drugima. Nekada će progovoriti, a nekada i zašutjeti. U svakom slučaju pri-

³³ Parabole su pripovijedanja kojima se metodom dijalektičke komunikacije nadilaze različite perspektive koje dijele sugovornike, pripovjedača i slušatelje, s ciljem uvođenja slušatelja u vlastito iskustvo. Ističu transparentnost svakodnevnog za Božje djelovanje i objavu. Usp. S. TESELLE, *Speaking in Parables: A Study in Metaphor and Theology*, Philadelphia 1975; V. FUSCO, *Oltre la parabola. Introduzione alle parabole di Gesù*, Roma 1983; R. FABRIS, *Le parabole di Gesù*, u: isti, *Gesù di Nazaret. Storia e interpretazione*, Assisi 1983, str. 174-177.

povijedajući, kateheta se uči reći, komunicirati velike stvarnosti.

Pripovjedački govor u prispodobama, slikama i tipovima, bez velike sistematike i povijesne kritike uvijek djeluje inspirirajuće i motivirajuće. On približava vjeru kao konkretnu stvarnost, bez velikih intelektualnih operacija. U njemu su kognitivno, afektivno i operativno neodvojivi. Vjerske formule se samo pripovijedanjem mogu prikazati kao orijentiri vezani uz i za konkretni život.

Ako je odgoj »proces formiranja čovjeka, izgrađivanja i oblikovanja ljudskog bića sa svim njegovim tjelesnim, intelektualnim, moralnim, estetskim i radnim osobinama«³⁴; ako teži prema izgrađivanju potpune osobnosti koja je »organizirana cjelina, određena struktura bioloških, psihičkih i socijalnih svojstava, osobina i ponašanja, čime se izražava osobitost i vlastitost pojedinca koja ga tom svojom posebnošću, jedinstvenošću i neponovljivošću izdvaja, odlikuje i razlikuje od svih drugih članova društvene zajednice«³⁵, čemu onda Biblija? Reći ćemo, s pravom, u potpunu osobnost spada i vjera. Ali, u čemu i po čemu je Biblija os oko koje se vrti odgoj u vjeri? Nije li bolje baviti se svakodnevnim problemima negoli Biblijom? Je li njezina vrijednost u tome što stoji napisano, kao Kur'an za muslimane, ili je nešto napisano zato što je vrijednost? Želimo ovdje upozoriti na to da upotreba Biblije u katehezi mora biti motivirana, a prva motivacija je njezino prihvaćanje kao znaka riječi Božje. Mora se o njoj progovoriti jezikom fundamentalnog teologa o njezinoj inspiriranosti i prihvaćenosti u Crkvi. Mora ju se staviti u okvir ekonomije spasenja, ukazati na nju kao na znak riječi Božje među drugim znakovima. Mora ju se staviti pod reflektor vjere kao temeljnog predrзумijevanja iz kojega i za koji živi. Biblija je produkt vjere

i samo u vjeri nudi svoje usluge. Mora se uočiti njezina antropološka aktualnost, ukazujući na osobe koje unutar njezinih tekstova žive probleme slične našima, s odgovorima koji su sugestivni i komunikabilni i nama u istoj vjeri koja je i njihova. Bez toga biblijski tekst neće biti shvaćen i prihvaćen kao ponuda smisla.

U odgoju za vjeru Biblija nudi nezaobilazno izričajno i sadržajno blago, razumljivo, onome tko je familijaran i zna čitati njezine tekstove. Njezini modeli (Abraham, Mojsije, proroci, apostoli, Marija) i njezine situacije (ropstvo, izlazak, pustinja, pozivi, očekivanja, kušnje...) nude ključeve za odčitavanje onoga što svaka osoba doživljava u vlastitome životu. Gotovo svi biblijski likovi su paradigmatski likovi, modeli u kojima se odražava ljudsko povijesno stanje, ljudski uspjesi i tragedije, ljudska nadanja, težnje i razočaranja, ljudski međudnosi i odnosi prema svekolikoj stvarenoj stvarnosti, jednostavno ljudski život. Svi su prikazani u optici odnosa prema vertikalni, prema Bogu, izvoristu i dovršitelju života, prema čovjekovoj Bogom ili, filozofski rečeno, transcendentno određenoj stvarnosti.³⁶

Formacija evangelizatorskog, još određenije katehetskog mentaliteta nezamisliva je bez ispravnog pristupa Bibliji. Biblijski mentalitet baš kao i mentalitet katehete nešto pretpostavlja, ali svoje pretpostavke kateheta ispituje i potvrđuje Biblijom,

³⁴ A. VUKASOVIĆ, *Pedagogija*, Alfa d.d. Zagreb – Hrvatski katolički zbor »MI«, Zagreb ³1994, str. 39.

³⁵ *Isto*, str. 56.

³⁶ »Čovjek je Božje djelo, čovjeka se ne može shvatiti nego samo u odnosu s Bogom, tj. u samoj ljudskoj naravi (...) Nećemo pretjerati ako kažemo da se čovjek ne može zamisliti nego samo kao religiozno biće, biće koje je pred Bogom.« L. MEDUSA, *Chi è l'uomo? Prospettive di antropologia soprannaturale*, Napoli 1982, str. 64sl.

iz nje uči. Pretpostavlja se svijest o otajstvu ljudske egzistencije, ispravno čitanje povijesnih događanja u svjetlu ljudskog doživljavanja, razlučivanje ljudskog ponašanja pred događanjima, sposobnost uočavanja Božje prisutnosti i njezina izricanja navještajnom riječju; pretpostavlja se religiozna svijest o Bogu kao protagonistu povijesti u povijesnoj suradnji s čovjekom. Čitanje, meditiranje i primjena Biblije potvrđuju ove slutnje i pravilno ih usmjeravaju prema susretu s Bogom.

Transponiranje Biblije u konkretni povijesni moment ne smije biti biblicističko, kao da ona nudi gotova, unaprijed određena i nepromjenjiva pravila za svaku situaciju. Biblija nudi temeljni profil spasenjskih događanja, temeljna događanja, osobe, energije, uvjerenja, posljedice toga događanja. Nudi to događanje kao povijesno, odnosno nudi povijest kao mjesto događanja spasenja, a ljudsko kao posredništvo spasenja, gdje se Božji dar otvara, nudi i poziva čovjeka u njegovoj slobodi na odgovoran odgovor. Spasenje nije neki apstraktni pojam koji se najprije formira, a zatim u Bibliji provjerava. Spasenje je interna dimenzija povijesti, doživljava ga se, a riječ ga Božja osvještava, približava, osvjetljava, poziva na njega, upućuje na njegov dinamizam u koji je svatko osobno i zajednički uključen. Osim što osvještava, Biblija i uprisutnjuje spasiteljsku dimenziju vjere u povijesnom hodu čovječanstva, a bez ove nema odgoja u vjeri.

Biti uvjereni vjernik i uvjerljivo prenositi, odnosno odgajati druge u vjeri, kako u smislu *fides qua* (čina vjere), tako i u smislu *fides quae* (vjerskog sadržaja), nemoguće je ako slušatelju nije odmah jasno da vjera nije izvan konteksta nijednog, pa ni njegova vremena i prostora. A kontekstualizacija vjere, odnosno kontekstualna teologija i kontekstualni vjeronauk najbolje

se uče i usvajaju upravo iz biblijskih priopovijedanja.

2.1.1. *Biblija i katehetska metodologija odgoja u vjeri*

Odgoj u kršćanskoj vjeri nema vlastite niti jedinstvene metode, nego u svjetlu Božje pedagogije razlučuje metode vremena i prihvaća one koje nisu u proturječju s evanđeoskim postupanjem. Osim u pogledu sadržaja, kateheta je i u pogledu metoda upućen na Pismo u kojem može otkriti različite metode u službi objave i obraćanja. Biblija, naime, najčešće koristi induktivnu metodu predstavljanja činjenica kao znakova Božje objave; iz vidljive stvarnosti diže se k nevidljivoj, iz problema i ljudskih prilika otkriva svjetlo Božjega samopriopćenja. Biblijski govor je egzistencijalan, pa i katehetski nužno mora biti takav. A budući da kateheta ima u ruci Bibliju, njegova metoda može polaziti i od predstavljanja činjenica biblijskih događaja kao znakova objave, dakle može biti biblijski induktivna, ali i deduktivna, ukoliko mu biblijski opisi služe za opis i pojašnjenje činjenica, polazeći od njihova uzroka.

Biblija zorno uvodi katehetu u vrednovanje ljudskog iskustva pri odgoju za novu impostaciju življenja. U njoj je ljudsko iskustvo već rasvijetljeno i protumačeno vjeronom i nudi se kateheti kao utemeljujuće i normativno načelo za svaki susret između vjere i ljudskog iskustva.

Biblijski tekstovi su izvrsno i nezaobilazno sredstvo i mnemoničke metode učenja. Njihovo pamćenje omogućit će vjeroučeniku i njihovo postupno shvaćanje u svoj dubini na različitim razinama njegova psihofizičkog i umnog razvoja.

S Biblijom i kroz Bibliju kateheta može usavršavati svoju odgojnu sposobnost, razviti kreativnost i produbiti komuniciranje kršćanske pouke. U njoj, slijedeći božan-

sku pedagogiju, stječe iskustvo o važnosti interaktivnog odnosa sa subjektima kojima se obraća, jer Bog u svojoj pedagogiji poštuje ljudsku slobodu i ljudske reakcije na svoju poruku. Naslovnik biblijske Božje objave je stvarni povijesni čovjek, uvijek ukorijenjen u određene prilike i pod utjecajem psiholoških, društvenih, kulturnih i vjerskih uvjetovanja. Bog ga prihvaća kao svoga sugovornika, kao aktivan, svjestan i sudgovoran subjekt, a takvim ga mora prihvatiti i kateheta. To je osnovni princip otajstva utjelovljenja i pedagoške potrebe zdrave ljudske komunikacije.

2.1.2. Odgoj u vjeri i pisamsko poznavanje Isusa Krista

Kateheta ne odgaja za bilo koju vjeru, a posebice ne za neku dekonfesionalnu vjeru. On je i službeno odgojitelj u crkvenoj, konkretno kristološkoj vjeri u okrilju Katoličke crkve. A Crkva u Isusu Kristu, Gospodinu i Učitelju, u Isusu Kristu kako i kakvog nam posreduju Pisma³⁷, nalazi trajno nadahnuće i uvjerljivi model svakog komuniciranja vjere. One koje izabire kao nastavljajuće svoga djela Isus formira kao učenike. Boravi s njima, predstavlja im se kao učitelj i strpljivi i vjerni prijatelj; uči ih kroz cijeli svoj život; na dublji način im objašnjava ono što naviješta mnoštvu; potiče ih prikladnim pitanjima, uvodi ih u molitvu, šalje ih u samostalno misionarenje, omogućujući im pripravnički staž, obećava im i šalje Duha svoga Oca koji ih uvodi u svu istinu. Kao Učitelj on spašava, posvećuje, vodi, govori, potresa, uznemiruje, ispravlja, sudi, oprašta, živi i putuje zajedno s onima kojima se obraća. Njegova osoba je model svakome kateheti u provođenju pedagogije vjere.³⁸ Istinski pomoći da se neka osoba susretne s Bogom – što je prvenstvena zadaća katehete – znači sta-

viti u središte i prihvatiti kao svoj odnos koji Bog u Isusu Kristu ima prema osobama, i njemu prepustiti vodstvo. Uočavanjem Božje i Isusove pedagogije kateheta se osposobljava za usvajanje prihvaćanja drugoga, napose siromaha, malenog, grješnika, kao osobe koju Bog ljubi i traži; za otvoreno naviještanje kraljevstva Božjega kao radosne vijesti istine o Očevoj utjesi; za stil osjetljive i snažne ljubavi koja oslobađa od zla i promiče život; za ponašanje nošeno vjerom u Boga, nadom u Kraljevstvo i ljubavlju prema bližnjemu; za upotrebu različitih sredstava međuljudske komunikacije kao što su riječ, šutnja, metafora, slika, primjer i različite geste.³⁹ U školi riječi Božje, prihvaćene u Crkvi, zahvaljujući daru Duha Svetoga koga je poslao Krist, kateheta kao i njegov Učitelj raste u »mudrosti, dobi i milosti« (Lk 2,52), u sebi samome razvija božanski odgoj i sposoban je i druge dovoditi do »čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove« (Ef 4,13). Jednostavno, nemoguće je biti učitelj i pedagog vjere drugima ako sami nismo uvjereni i vjerni učenici Krista u njegovoj Crkvi.

Koristeći se i nadahnjujući božanskom pedagogijom, njezinom susretljivošću prema ljudima, kateheta će moći izazvati i pospješiti pravo iskustvo vjere i sinovski susret s Bogom. Njegova će kateheza biti kao i biblijska objava postupna i prilago-

³⁷ Prisjetimo se ovdje one poznate Jeronimove izreke: *Ignoratio Scripturarum, ignoratio Christi est – Nepoznavanje Pisama je nepoznavanje Krista* (Hier., *In Is.*, PL 24,17).

³⁸ U tom smislu vrlo je poučna knjiga: J. BALOBAN, *Aktualnost Isusove životne opcije*, Tevizija, Zagreb 1996, gdje autor na temelju probranih novozačetnih tekstova vrlo dobro pokazuje paradigma-tičnost Isusove osobe.

³⁹ Usp. Kongregacija za kler, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost – Nacionalni katehetski ured HBK, Zagreb 2000, br. 140, str. 135sl.

đena različitim osobama i kulturama; nudit će se kao pedagogija utjelovljenja koja, prihvaćajući Božju transcendenciju i skrovitost, progovara iz života za život; pronalazit će jezik koji je sposoban komunicirati cjelokupnost Božjih zahvata u samu srž ljudskog postojanja; vrednovat će ljudska iskustva, prihvatiti proces dijaloga i ukorijenjenosti u međuljudske odnose, služiti će se znakovima i simbolima kao plodnim spojem riječi i djela, pouke i iskustva; ostat će vjerna Bogu i čovjeku u istom stavu ljubavi. Bit će, jednostavno, uspješna kao potihvat inicijacije, odgoja i pouke u vjeri.

Kao kvalificirani odgojitelj, kateheta se koristi i odgojnim znanostima, ali na kršćanski način. Integrira ih u pedagogiju vjere s ciljem pomaganja osobi da se otvori vjerskoj dimenziji života, da život oplemeni Kristom u shvaćanjima, svijesti, slobodi i djelovanju.

2.1.3. Biblijski odgojena vjera

Vjera koja može biti označena kao biblijska jest ona koja se prilagođuje i usvaja biblijske perspektive i sadržaje, koja prihvaća uvjete usvajanja takvih perspektiva. Ona pretpostavlja poznavanje i priznavanje Biblije kao svete knjige, kao knjige Božje riječi koja niče i raste kao životno sjećanje, kao iskustvo povjerenja (*fides qua*) koje se pretače u normu vjerovanja (*fides quae*). Potrebno je stoga cjelovito poznavati to iskustvo u svim njegovim dimenzijama koje nudi Biblija, ne zanemarujući pritom hijerarhizaciju ponude. Prvi stupanj toga je poznavanje sadržaja Biblije takvog kakav jest, u svijesti da se radi o riječi skrivenoga Boga koja se vjerom uočava i oblikuje. To iskustvo je svakako normativno, ali je samo jedan segment u povijesti doživljavanja Boga. Povijest spasenja ne može se i ne smije blokirati na biblij-

skoj datosti. Ova potonja je nužna, ali je treba smjestiti u okvir u koji je sama Biblija smješta: u povijesnu objavu Boga. U toj povijesnoj objavi koja ima dijalošku strukturu najvjerniji je Bibliji i najbolje joj pristupa onaj koji svoju vlastitu povijest mjeri i vrednuje u kontinuitetu i s aktualizacijom kriterija biblijske dijaloške objave, koja daje naznake osobnog hoda s Bogom, a ne unaprijed određene korake koje trebamo učiniti i riječi koje trebamo govoriti. Sama Biblija zahtijeva kreativnost i slobodu u vjernosti sebi. Kao što i sama u riječ uobličuje povijest spasenja, Biblija ne isključuje niti se može isključiti iz daljnjeg tijeka te povijesti. Taj daljnji tijek u vjeri Crkve i povijesti svijeta nije postbiblijski, već duboko biblijski, ukoliko je iz nje rođen kao biljka iz sjemena. Biblija je zaključena obećanjem i biblijski kršćanin je bitno čovjek nade, obilježen krizama i sučeljavanjima, hodom s Bogom u logici u koju nas je Krist uveo. Biblijski vjernik-kršćanin i danas je učenik Isusa Krista, čovjek obilježen monoteističkom vjerom, mesijanskim iščekivanjem i moralnim življenjem.

Monoteističkom vjerom biblijski kršćanin isključuje svaki oblik idolatrije, priznavanja i prihvaćanja Bogom ono što je ljudsko djelo, a prihvaća vertikalnu čovjekove religioznosti. Mesijanskim iščekivanjem susret s Bogom shvaća kao susret u povijesti koja je određena ne slučajem, ne voljom ni moći ljudskom, već Božjim planom oslobođenja i punine dobara (*šalom*) koje Bog stavlja u biće kao sjeme na počecima ljudske povijesti s obećanjem da će to sjeme donijeti definitivan plod u eshatološkoj budućnosti, plod koji se već sada anticipirano, nesavršeno, ali realno očituje. Mesijanski kršćanin prihvaća život onoga kojega priznaje Mesijom, život Isusa Krista zauzet za radosnu vijest oslobođenja i za liječenje čovjeka u ime Božjega plana da

od svijeta učini svoje kraljevstvo. Moralnim življenjem biblijski vjernik prihvaća Božji plan da spasenje normalno prolazi konkretnom zauzetošću za život shvaćen u svoj Božjoj širini i dubini.

2.2. *Biblija i osjetljivost-važavanje životnog iskustva*

Biblija je knjiga, kako smo više puta naglasili, religioznog i vjerničkog iskustva. To iskustvo polazi od stvarnosti svakodnevlja⁴⁰ na koju je vjernik upućen i koja ga u doživljaju darovanosti uvodi u relaciju s Bogom, u nadu da će od Boga biti oslobođen. Vjernik doživljava da je ljubljen od Stvoritelja, da su sve stvorene stvarnosti posrednici te Stvoriteljeve ljubavi. Tu niče i temeljno ponašanje vjerničkog iskustva: zahvalnost. Upravo vjerničko iskustvo rađa biblijsku povijest, povijest suprotstavljanja idolima, zlorabi ili zlostavljanju ljudskog dostojanstva kao slike Božje, odbacivanja etničke apoteoze i socijalne nejednakosti i obespravljenosti.

Već u svakodnevnom govoru čujemo izraze kao: »To je za mene bila objava, otkrivenje«. Ovakve izjave ne daju se za svako iskustvo. One prate značajna, iznenadna, neuobičajena iskustva, ona iskustva koja omogućuju reintegraciju, dezintegraciju i integraciju svih iskustava. Njima označavamo iskustvo iskustava, a takvo je vjerničko iskustvo. Njima pokazujemo da sva iskustva nisu jednaka, da i među njima postoji hijerarhija.

Objava je u svojoj dubini pred-refleksivna, čak ne-refleksivna i pred-teoretska datost koja stoji u temelju vjerničke dinamike i procesa. Temelj vjere ne može se dodatno utemeljiti, ali se može i treba imenovati. Pri imenovanju i promišljanju ono neizrecivo odakle i kamo vjere ne može nikada biti u potpunosti pojmovno artikulirano.

Ono koristi razumske i jezične potencijale i, osim onoga što se o iskustvu govori, za iskustvo je bitno upravo da se o njemu govori.

Kao sve ljudsko, i iskustvo vjere se uči. Ono se ne pojavljuje od bilo kuda, nego ima svoj temelj. Iskustvo uvijek nešto pretpostavlja: događaj u prirodi, u povijesti, u ljudskom i međuljudskom kontaktiranju. A s druge strane samo iskustvo već daje pretpostavku i okvir tumačenja i doživljavanja iskustva. Iskustveni horizont je interpretament iskustava. Nova iskustva, međutim, potvrđuju, kritiziraju ili ispravljaju iskustveni horizont koji je uvijek kumulacija osobnih i kolektivnih iskustava, određene iskustvene tradicije. Tek u okviru iskustvenog horizonta pojedina iskustva dobivaju svoju smislenost. I religiozna iskustva imaju istu strukturu. Možemo ih nazvati iskustva sa svjetskim iskustvima. Događaju se u dijalektičkom procesu već formuliranih i izrečenih iskustava – iskustvene tradicije – i osobnih iskustava. Zbog toga se kaže da se vjerničko iskustvo rađa iz slušanja, ali se živi i prenosi samo vlastitim iskustvom.

U tome smislu, primjerice, na pitanje: tko je Isus, ne možemo odgovoriti samo na temelju naših suvremenih iskustava, ali ne i samo na temelju Pisma i Tradicije. Odgovor se može dati u korelaciji tih dvaju polova koja se i kritički suodnose. Upućeni smo na iskustva drugih vjernika, prije svega na apostolsko iskustvo, ali i na svoje vlastito. Dilema između vjere kao slušanja i vjere kao iskustva je bespredmetna, jer se iskustva nikada ne mogu direktno komu-

⁴⁰ U pogledu transparentnosti svakodnevnoga za iskustvo općenito, posebice za religiozno iskustvo Božjeg djelovanja i objave, vidi B. CASPER, *Alltagserfahrung und Frömmigkeit*, u: *Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft*, Teilband 25, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1980, str. 39-72.

nicirati. U iskustvu drugih imamo projekt traženja naših iskustava. Kršćansko iskustvo se uvijek nudi kao alternativno iskustvo u svjetlu živog sjećanja na povijest Isusa iz Nazareta koji je prepoznat i priznat kao Krist.

Autoritet određenog iskustva povezan je s njegovom sposobnošću prijenosa smisla. A prijenos smisla je vezan uz čovjekovu svijest i sposobnost da izrazi ono što doživljava. Izražavanje se događa u jeziku koji je nošen slikama i pojmovima, konotacijama i emocijama koje imaju dugu povijest, koje su unaprijed dane kulturnoj grupi ili društvu kojemu pripadamo. U njemu je nataloženo povijesno iskustvo. Predaja vjerskog iskustva ne može zaobići kognitivnu dimenziju čovjeka. Uvijek su iskustva socio-ekonomski posredovana. Pritom se ne koriste samo usvojeni pojmovi i slike nego i modeli i teorije koje je stvorio sam čovjek kako bi svoja iskustva učinio jasnijima i shvatljivijima drugima. U iskustvo ulazi i podsvjesno. Simbolički jezik iznosi to podsvjesno na razinu svijesti, koja je opet povezana s čitavom strujom podsvjesnoga. Razlikuju se arhetipski i kulturni simboli, ali ta razlika je religiozno značajna. Svako je iskustvo kompleksan fenomen, a posebice religiozno iskustvo kao iskustvo iskustava. Ono dobiva autoritet tek kada je reflektirano. Premda umnost nije genetski vezana uz iskustvo, ono je reflektira i uključuje. Tek reflektirano iskustvo postaje svjedočanstvo koje otvara nove životne mogućnosti, postaje operativno u povijesnim događanjima. A svjedočanstvo je bez narativne, tipično biblijske strukture uvijek manjkavo.

»...Mi danas živimo u jednom golemom svijetu znanstvene objektivnosti. Zbog toga vjerojatno imamo i tako velike poteškoće doći u životvorni odnos s onim koji nikada ne može biti objekt u naznačenom

smislu: sa živim Bogom.«⁴¹ Kontakt sa živim Bogom prenosi se prvenstveno konkretnim iskustvom. Povezivanje vjere sa svjetovnom i duhovnom situacijom nužno mijenja i mišljenje i govor. Govor o Bogu koji previše o njemu zna, koji Boga svodi na objekt među inim objektima, a zaobilazi nesigurnost takvoga znanja i poznavanja, ne služi iskustvenom doživljavanju Boga. Govor o Bogu je uvijek govor vjernika vjerniku ili onome tko želi to biti. No, samo ukoliko se takav govor smjesti u kontekst svakodnevnoga iskustva, ukoliko proizlazi iz doživljaja Boga u svakodnevnom životu, iz doživljaja njegova spasenja, praštanja, milosti, snage, poticaja, nadahnuća⁴², on će biti plodonosan u stvaranju vjerničkoga identiteta.

Biblija nipošto nije knjiga u kojoj se radi katehetskih potreba traži potvrda temeljnih ljudskih iskustava. S takvim pristupom i bez kritičnosti ona će moći potvrditi i najoprečnija iskustva. Kršćansko vjerničko doživljavanje je uvijek sadašnje događanje u kojem je prisutna anamnetička i proleptička perspektiva. Naime, ono se uvijek provjerava u događaju Isusa i u eshatološkoj napetosti prema budućnosti. To su dva konstitutivna čimbenika svakog kršćanskog iskustva i doživljavanja. No kršćansko je iskustvo u suodnosu i sa sadašnjim ljudskim iskustvima prirode, povijesti i ljudi u konkretnom društvu, bez čega bi ostalo bez ikakva autoriteta. Sadašnja iskustva imaju hermeneutičku, kritičku i produktivnu snagu u pogledu biblijskih zapisa iskustava, ali i obratno. Anamnetičko sjećanje prošlosti ima kritičku ulogu za

⁴¹ B. Welte, *Meister Eckart – Gedanken zu seinen Gedanken*, Freiburg i. Br. 1979, str. 75.

⁴² Sve su ovo odrednice pravilno shvaćene mistike. Vidi G. WALTHER, *Fenomenologija mistike*, Symposium Split, 1985.

sadašnjost. Vjera i kritički stav prema svemu nipošto se ne isključuju, nego naprotiv dopunjuju.⁴³

Ne unosi biblijska poruka samo kritiku u sadašnje iskustvo nego i sadašnje iskustvo kritički promatra tu poruku. Riječ Božja je sadržana u ljudskom govorenju i upravo taj čimbenik omogućuje kritiku biblijske poruke. Objava kao u konačnici neizrecivo, kao ono što utemeljuje i nosi vjeru i vjerski izričaj, što utemeljuje vjerničko mišljenje i ponašanje, nije u biblijskoj poruci svodljiva samo na vjerničko iskustvo; ona je satkana i od tumačenja, projekata, modela osobnih i kolektivnih kulturno-socijalnih situacija. Kao urječenje ljudskog vjerničkog iskustva, i Biblija je podložna kritici iz optike sadašnjih iskustava i modela.

Ljudska potreba za sveobuhvatnim i potpunim smislom može se zadovoljiti samo u povijesnom iskustvu, a nikako u nekim teoretskim projektima i totalitarnim poimanjima. Ovdje biblijska poruka, kristocentrično odčitana, nudi praktično, povijesno ostvarenje, premda samo anticipirano, sveobuhvatnog smisla. Isusova osoba, poruka i praksa, unatoč povijesnom promašaju na križu, po Božjem uskrsnuću od mrtvih postaje sveobuhvatni smisao, spasenje za sve ljude. Onaj od svih žuđeni »dobri svijet« već je u konturama – upravo u povijesnim uvjetima – ponuđen u Isusu. Povijest Isusa, koji je vjeroispovijedan Kristom, nastavlja se u praksi njegovih sljedbenika i po njima u povijesnim uvjetima poprima univerzalnost. Njegova osoba i poruka su posvudašnje, ali ne samo u transcendentnoj dimenziji nego i u povijesnoj dimenziji kršćanske inspiracije i djelovanja.

Svi biblijski prikazi su nikli i izrasli iz vjerničkog iskustva. Oni su izraz vjerničkog i vjeroispovijedajućeg odčitavanja stvarnosti. Stoga biblijsko tumačenje stvarnosti postaje normativno tumačenje našega ra-

zumijevanja stvarnosti, upravo u njezinoj otajstvenoj dimenziji. Po njemu se hvata Božja istina u našem svakodnevnom življenju. Riječ Božja nije znanstvena datost, provjerljiva i dokaziva znanstvenim aparatom. Ona inspirira naša traženja, orijentira naše odluke, obogaćuje naša ljudska iskustva. Biblijski izričaj je dalek od našega znanstveno-tehničkog izričaja; izričaj je to vjere satkan od fantazije, kreativnosti i prihvaćenog ili neprihvaćenog rizika. Puno je sličniji ljubavnom nego znanstvenom izričaju. Biblijska narativnost povezuje ljudsko iskustvo i teologalno otajstvo stvarnosti. Upravo kao takva, Biblija pruža nužan okvir predrazumijevanja u koji se smješta, čita, tumači i u kojem se projektira transformacija stvarnosti.

Pitanje koje nas kao katehete muči jest: kako danas prenositi kršćansko vjerničko iskustvo? Tradicionalne klasične forme predavanje kršćanskih smislenih sadržaja sadašnjim i budućim naraštajima u uvjetima sekularizacije, anonimnosti i pluralizma postaju nedjelotvorne. Nije li rješenje u mehanizmu selektivnosti? Ali on nas doводи u opasnost necjelovitog prikaza vjerskih sadržaja. Da, ali ne u sustavnosti kakvu nam kateheza omogućuje. Pritom ne smijemo zaboraviti da je i Crkva u predavanju kršćanskog poklada uvijek selektivno postupala, s određenim naglašavanjima i prešućivanjima. Selektivnost pojedinih kršćanskih usmjerenja koja je obilato zasvjedočena upravo u biblijskim spisima može dobro uklopiti puninu kršćanske vjere u naše pluralističko vrijeme. Čitava Crkva, a ne samo službena, uči Drugi vatikanski, jest subjekt vjerničke tradicije. Ideal uni-formiteta nije nipošto povijesna slika trans-

⁴³ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *(Ne)zainteresiranost mladeži za Bibliju*, u: »Bogoslovska smotra« 69(1998) 1-2, 33-46, ovdje str. 38sl.

fera vjerskog iskustva kako ga opisuju biblijski spisi.

Pluralizam iskustava povezan i uvezan niti vjerničkog doživljavanja stvarnosti predstavlja bit Biblije⁴⁴ i potrebno ga je naučiti i usvojiti, ugraditi u svoj duhovni i profesionalni identitet, jer bez njega ne možemo biti odgojitelji koji omogućuju iskustvo i susret današnjeg čovjeka s Bogom. Upravo Biblija svojom višestrukom pluralnošću svjedoči da se susret s Bogom ne događa samo jednom utrtom stazom. Nadahnjujući se Biblijom i učeći od nje, kateheta se osposobljava za krčenje novih putova vlastitog susretanja s Bogom kao i za omogućavanje takvih susretanja onih koje odgaja u vjeri.

2.3. Biblija i kultura riječi

U svijetu prometnih znakova, kratkih spotova, reklama, u svijetu videofilmova i ovisnosti o slici, Biblija nas vraća vrijednosti riječi, njezinoj informativnoj i formativnoj snazi. Snaga riječi nije nikada bila toliko važna kao danas kad doživljavamo inflaciju riječi i kad se sumnja u vjerodostojnost ne samo političara nego u poplavni sumnjivih religioznih učenja i u vjerodostojnost navjestitelja. Vjernik mora čuti riječ Božju. On živi od slušanja i poslušanja riječi. Riječ nije »*jaram*« koji »*ni naši očevi ni mi ne mogosmo nositi*« (Dj 15,10), nego dar koji treba zahvaliti Božjoj vjernosti, koji stvara duhovne i etičke, povišene i teološke podloge egzistencije.

Vjernik prihvaća Bibliju kao Božju riječ upravo zbog njezine snage i učinkovitosti. Ona, naime, nije samo informativna-dijagnoetična nego i formativna-dinamična. Samim time što Bog uzima riječ i očituje se, on *ipso facto* stvara i jednu novu povijesnu situaciju. Njegova riječ mijenja stvarnost: ona se događa.⁴⁵ Brojni su biblijski izvješ-

taji o učinkovitosti Božje riječi, izravno ili preko ljudi kao svojih glasnogovornika (usp. primjerice Jr 1,4-10). Time što nekog čovjeka čini svojim govornikom, Bog već izlaže svoju riječ opasnosti pogrešnog shvaćanja, odbijanja, izvrtanja i potiskivanja. Ipak, to je ne samo cijena koju Bog plaća u poštivanju ljudske slobode nego i posljedica njegova bezuvjetnog sudjelovanja u životu ljudi, koje želi spasiti. Utjelovljenje Božje riječi u Riječ to je jasno pokazalo.

U svjetlu vjere kojom je priznata riječju Božjom, Biblija, odnosno susret s njom odlučni je moment autoidentifikacije, otkrivanja svoga identiteta. Ontološka vrijednost riječi je u njoj uvijek popraćena funkcionalnošću riječi. Naime, njezin izričaj vodi računa o epistemološko-pedagoškom smislu riječi. Ovdje riječ – snagom principa po kojem za neke riječi nije bitno što kažu i kako kažu, nego je bitno upravo da su izgovorene⁴⁶ – proizvodi snagu koja nadilazi i nakanu i domete onoga koji je izgovara. Između objektivnog značenja i događaja riječi u njezinoj neponovljivosti i osobne situacije primatelja događa se kvalitativni skok. Jedan te isti tekst, koji prolazi istim interpretativnim putem, različito dira srce svakog pojedinog slušatelja ili čitatelja. Pred riječju svatko je *hapax* spoznavanja Božje slave na licu Kristovu (usp. 2 Kor 4,6). U riječi i po riječi, pod znakom riječi, snagom njezine informativnosti i performativnosti dozrijeva povijest spase-nja vlastita svakom pojedincu. Iz nje niče

⁴⁴ Usp. E. MANICARDI, *Pluralizam u Svetom pismu*, u: N. A. ANČIĆ – N. BIŽACA (prir.), *Crkva u uvjetima modernoga pluralizma*. Zbornik radova teološkog simpozija Crkva u svijetu, Split, 23. 10. 1996, Split 1998, str. 55-70.

⁴⁵ Usp. L. ALONSO-SCHÖKEL, *La parola ispirata*, Paideia, Brescia 21987, str. 132-135.

⁴⁶ Vidi W. J. Ong, *La presenza della parola*, Bologna 1970.

vjeroispovijest kao vrhunac učinkovitosti riječi, kao objava moje otajstvenosti i ujedno javno priznanje onoga što Bog ostvaruje u meni.

Upravo jer je riječ Božja, Pismo nije upravljeno samo usvajanju većih znanja i spoznaja, nego susretu s Bogom u savezničkom odnosu Njega koji govori i nas koji slušamo. Naš pojam Pismo ili Biblija ne izražava ovu misao toliko koliko hebrejski pojam *miqra`*. Etimološki on sadrži glagol *qara`* = »zvati«, »čitati« i prefiks *m-* koji označava porijeklo, ili čak upitnu česticu *mî* = »tko«. *Miqra`* je dakle mjesto apela, saziva, zapisana riječ koja nas poziva od... prema... Ovim nazivom je istaknut dijaloški vid Biblije, slušateljsko ponašanje prema njoj, otvorenost Bogu koji govori, koja prethodi svako naše »da« izraženo riječima. U slušanju riječi rađa se i vjera koju kvalificiramo upravo kao posluš, kao odgovor na dijalog koji Bog vodi s čovjekom radi dovodenja i čovjeka i prirode u zajedništvo sa sobom.

Upravo kao riječ, Biblija je učiteljica mudrosti. Ona uči misliti, postavljati radikalna pitanja⁴⁷ i tražiti zadnji smisao života. Ona nudi odgovore koje čovjek treba, ali upućuje i na traženje i vodi u traženju odgovora na životno važna pitanja.

Biblijski govor je bremenit aluzijama na životne stvarnosti, posebice na one koje su opisane i predstavljene u samoj Bibliji. Prisjetimo se, primjera radi, Markova opisa Isusova ozdravljenja žene koja je »*bolovala dvanaest godina od krvarenja*« (Mk 5,25-34). U prvi mah riječ je jednostavno o ženi koja boluje od ženske bolesti: muče je stalna krvarenja. Ali ovaj izričaj za biblijskog čovjeka kao i onoga tko je upućen u Bibliju ima dalekosežne aluzije. Krvarenje nije samo tjelesna, niti samo duševna patnja. Imati krvarenje u Izraelu (a i drugdje) znači biti nečist (usp. Lev 15.19-33).

Imati trajna krvarenja znači neprestance biti nečist. Prema Ez 36,17 nečisti izljevu krvi je znak grijeha. Takvo gledanje je izraz starog tabuiziranog mišljenja, ali je ono i danas rašireno. Prema izraelskom pravu žena se za vrijeme menstruacije i nakon poroda, zbog gubitka krvi što je s time povezan, mora držati cijelog niza propisa o čistoći, ali isto tako i svatko tko se s njom druži. Ne samo da joj je zabranjeno spolno općenje (usp. Lev 15,24; 18,19.29) nego se mora i čuvati da uopće ne dodirne drugoga čovjeka. Dodirom bi i njega onečistila. I predmeti koje dodirne prenose njezinu nečistoću na sve druge koji dodu do dodir s njima (usp. Lev 15,20-23.26s). Ona ne može sudjelovati u službi Božjoj (usp. Lev 12,1-8). U Izraelu su, doduše, poznavali obrede koji sedam dana po završetku menstruacije (usp. Lev 15,28s) i trideset i tri dana po rođenju sina odnosno šezdeset i šest dana po rođenju kćeri (usp. Lev 12,1-8) ženu oslobađaju od te nečistoće. Ali što koriste ti obredi čišćenja pri trajnom krvarenju kroz dvanaest godina? Sve ako su propisi o obrednoj čistoći i bili neka vrsta zaštitnih mjera za ženu, za onu koja je bolovala od krvarenja imali su fatalne posljedice. Žena o kojoj pripovijeda Marko sigurno je bila imućna i nezavisna (kako bi inače godinama mogla plaćati liječnike?), ali seksualnost, nježnost, svaki tjelesni kontakt, svako normalno druženje s ljudima, svako normalno korištenje kućnih predmeta bilo joj je uskraćeno. Ona je zapostavljena ne samo u socijalnom nego i u reli-

⁴⁷ Mnogi pisci, moćnici riječi pozitivno su se izrazili o ovom vidu Biblije. Prisjećajući se svojih djetinjih čitanja, Wolfgang Koeppen kaže: »Razumljivo da sam puno naučio iz te kao i iz drugih lektira. Job me naučio postavljati neugodna pitanja. Najprije ljudima, ali konačno, morao sam to shvatiti, ipak i samom Bogu.« Navedeno prema Th. SÖDING, *Više od knjige. Razumjeti Bibliju*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2001, str. 39.

giznom pogledu – i to ne iz skrupuloznosti, kao ni iz straha od muške volje za podčinjavanjem, nego iz elementarnog straha od krvi kao nositeljice života, koji pripada samo Bogu. Žena je morala živjeti sa sumnjom da su njezina krvarenja znaci velikih grijeha. Za nju je sve na kocki: zdravlje, socijalna egzistencija, religiozna uključenost u kultnu zajednicu, čitav njezin život. Vidimo koliko je podataka izrekao Marko kada je u svom pripovijedanju samo spomenuo neku ženu koja je *dvanaest godina bolovala od krvarenja*. Aluzivnost biblijskog jezika vrlo je snažna i poučna. Uči nas čitati između redaka. U njezinu svjetlu treba gledati i mnoge navode Starog zavjeta u Novom zavjetu kao i pisamske slike, metafore i simbole.

Kao vjerski i vjernički govor, biblijski je govor nužno govor znakova i simbola, jer Bog uvijek ostaje otajstvo koje je u svojoj pojavnosti mjerljivo, ali u svojoj natpojavnosti, u svojoj punini je samo vjerljivo.⁴⁸ A simbol jednako kao i znak prethodi pojmovnom izričaju i upućuje na nešto izvan sebe, na stvarnost koju označuje ili simbolizira. Vjerski simbolički govor upućuje na stvarnost koja nadilazi svaku uvjetovanu stvarnost, omogućuje iskustvo i udio u toj stvarnosti.⁴⁹

Riječ Božja, kako već rekosmo, nije znanstvena datost, provjerljiva i dokaziva znanstvenim postupkom. Ona inspirira naša traženja, orijentira naše odluke, obogaćuje naša ljudska iskustva. Njezin izričaj je daleko od našega znanstveno-tehničkog izričaja; izričaj je to vjere i ljubavi, satkan od fantazije, kreativnosti i prihvaćenog ili neprihvaćenog rizika.

Postoji priča koju je izmislio teolog, poznati bibličar i dobar propovjednik Fridolin Stier. Govori o riječi Božjoj i Svetom pismu.⁵⁰ *Riječ Božja dolazi u grad...I tada riječ Božja dođe nekom poznatom bibličaru,*

čija je knjiga o biti i djelovanju riječi Božje trebala uskoro izaći. »Baš ste mi dobro došli«, reče profesor, »vjerujem da ste nešto naučili iz moje knjige. Rado bih vam pročitao nešto od toga.« Riječ Božja odgovori potvrdno: »Citajte, gospodine profesore, sva se pretvaram u uho.« On je čitao, a ona je sutjela. Kad je sve pročitao i odložio rukopis, podiže oči i ugleda pogled... Nije se usudio pitati. Napokon progovori riječ Božja: »Maestralno, gospodine profesore, moji komplimenti! Ali – da li razumijete? Znate, promatranjoj, ispričanoj i opisanoj kao objekt, nekako mi je čudno pri srcu, upravo kao da vidim pred sobom svoj leš... Jednom ste rekli, i to mi se čini vrlo ispravnim, da ja prvotno nisam željela objaviti istine (istine koje treba smatrati istinitim, rekli ste), naprotiv da sam željela same ljude. To bi bilo to, gospodine profesore, to!« I tu bijaše ponovno onaj pogled. Riječ Božja dignu se i pođe prema vratima. »Što hoćete od mene?«, izdere se profesor za njom. »Vas želim«, reče riječ Božja, »Vas!« Vrata se tiho zatvore. Priča sili na razmišljanje. Riječ Božja želi imati ljude da bi od njih bila prihvaćena. Ali da ju se nađe, to pretpostavlja spremnost da se čovjek dadne od nje tražiti, naći, osloviti, otključati, prisvojiti i razumjeti. To je prava umjetnost čitanja Biblije i uvažavanja njezine riječi. Čitanje s razumijevanjem, a ne naivno; samouvjerenost, a ne bojazljivost; trijezno, a ne zanesenjački; s punim uvažavanjem Svetog pisma, a ne izmudreno.

⁴⁸ Usp. B. DUDA, *Kratki pogled u misterij Krista i povijest spasenja*, u: S. KUŠAR (ur.), *Isus Krist Bogocovjek i Spasitelj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1997, str. 17sl.

⁴⁹ Usp. P. TILLICH, *Theology of Culture*, Oxford University Press, New York 1959, str. 53-67; L. ALONSO-SCHÖKEL, *Trenta Salmi: Poesia e preghiera*, EDB, Bologna 1982, str. 16.

⁵⁰ Priču prenosimo iz: Th. SÖDING, *Više od knjige. Razumjeti Bibliju*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2001, str. 354sl.

Biblija uči kulturi riječi; osposobljava katehetu za uvažavanje i vrednovanje svih nijansi riječi, najšireg spektra značenja termina *dabar*: pouke, tumačenja povijesnih događanja, aktualiziranja osude i kazne, izricanja obećanja, utjehe i nagrade; upućuje ga u informativnu i formativnu snagu riječi u vlastitom odgoju u vjeri i u odgoju u vjeri onih koji su mu povjereni.

2.4. Biblija i uvažavanje povijesnoga

Biblija nije samo knjiga riječi nego nadalasve i prije svega i knjiga Božjih gesta. Te Božje geste, njegovi zahvati u ljudsku povijest, pojedinačnu i skupnu, jesu »riječi« Božje, poručuju nešto o Bogu, o nama, o stvorenju. Božje riječi su čin, a Božji čin je riječ.⁵¹ Povijesna stvarnost je sakramentalna. Naime, Bog djeluje u ljudskim događajima i riječima, postupno se približava ljudima zahvatima i riječima koji su tako međusobno iznutra povezani da djela potvrđuju riječi, a riječi proglašavaju i tumače djela i otajstvo u njima sadržano. Kako u osobnoj formaciji, tako i u proglašavanju, propovijedanju i objašnjavanju otajstava sadržanih u činjenicama i riječima objave, kateheta je usmjeravan i nošen tim biblijskim poimanjem objave, na njemu može izgraditi ispravan pristup integralnoj stvarnosti, što se od njega u konačnici najviše i očekuje.

Bog se povijesno očituje i u Starom i u Novom zavjetu. Istina, starozavjetni izričaji o Božjem povijesnom djelovanju više ostaju usmjereni na povijest, bez razvodnjavanja i lažnih eshatoloških nada. Ako se u kasnijim tekstovima Starog zavjeta, posebice u Danijelovoj knjizi, taj čisto unutarpovijesni horizont probija i ako se pogled oslobađa za budućnost onkraj povijesti, to se događa po cijenu posve negativnog vrednovanja povijesti. Ovo se u Novom zavjetu mijenja, ne potpuno, ali ipak

u cjelini. Spoznaja i navještaj povijesnog događaja Isusa kao spasenjskog događaja upućuje na to da se značenje povijesti može shvatiti ne samo protološki, gledano od stvaranja, nego i eshatološki, gledano od dovršetka, koji je u Isusu anticipiran. Tek s pogledom na njezin završetak, povijest se – za kršćansku vjeru – pojavljuje u svojoj cjelovitosti i u svojem sveobuhvatnom značenju. Povijest je vrijeme i prostor ostvarivanja identiteta utemeljena na Kristu, ali ne na zatvoreni, nego na otvoreni i nadom u onostranost oslobođeni način.

Općenito se prihvaća da biblijske historiografe nije vodio interes da doznaju kako se nešto dogodilo, kako je točno bilo, nego namjera da povijesno dogođeno posadašnje i aktualiziraju. Takav odnos prema povijesti, istina, može i funkcionalizirati povijesno sjećanje, ali može biti usmjeren i prema kritiziranju sadašnjosti uz pomoć mjerila što ih je Bog u povijesti postavio određenim djelovanjem. Prisjećanje prošlosti u svrhu smislenog življenja u sadašnjosti, što je jedna od niti vodilja sveukupne Biblije, stvara identitet, uočava njegovu ukorijenjenost i dinamiku kao nikada dovršeni proces. Nema identiteta kod onih koji u strahu od samospoznaje, u pretjeranoj samouvjerenosti, laksnosti, nezainteresiranosti, komotnosti i banalnosti potiskuju povijest i žele ostvariti sebe kao da je povijest jučer, upravo s njima započela, kao da Bog nema što tražiti u njoj.

U svojoj osjetljivosti za povijest i povijesno, Biblija je najbolji udžbenik prolaznosti i vremenitosti oblika odnosa prema Bogu i njegova štovanja. Kateheta treba biti sposoban ispravno razlučiti prolazne od neprolaznih elemenata, važnost dati trajnim elementima, a prolazne zamijeniti novim prilikama. Biblijska poruka prolazi

⁵¹ Sv. Bonaventura je to ovako izrazio: *Ipsius dicere facere est, et ipsius facere dicere.*

kroz razne faze prilagodavanja novonastalim prilikama te potiče i katehetu na isti proces uvažavanja povijesnih i kulturnih prilika naslovnika.

Božji zahvati u povijest u pravom smislu riječi su povijesni; otkrivaju nam Boga koji želi egzistirati s ljudima; poštuju dinamiku rasta koja je temeljni zakon ljudske egzistencije. Egzistencijalni susret Boga i čovjeka, a to je svrha kateheze, mora uvažavati povijesnu dinamiku Božjeg djelovanja opisane u Pismu. Bez te dinamike lako se upada u anakronizme i ideologije.

Povijesnost Božjih zahvata, njihova egzistentnost i rast, kakve otkrivamo u Pismu, upućuje nas tipološkom čitanju i Biblije i stvarnosti. Tim čitanjem sadašnje se osvjettljuje prošlim, a dogođeno se dogođenim tumači. Lijepo je to izrazio sv. Augustin kada je rekao: »Novi zavjet u Starom se skriva, a Stari se u Novome otkriva«⁵². Povijesne stvarnosti opisane u Biblije često se odnose kao tip (pralik) i antitip (protulik). Naime, u svjetlu novih objava produbljuje se i proširuje smisao prijašnjih poruka. Takvo perspektivno čitanje stvarnosti ukorijenjeno je u samoj Bibliji, i Crkva ga je iz nje naučila. Ono omogućuje bremenitost pojedinih mjesta Svetoga pisma i neslućena bogatstva daljnjeg razmišljanja. Tipologijsko čitanje potpuno uvažava povijesnost biblijskog govora i objave i, usvojeno od čitatelja, može postati žila kucavica obnove suvremenog katehetskog blagovjesništva. U svjetlu povijesnosti sadašnja događanja se odčitavaju u već dogođenom, a i ona dogođena i ona koja se sada događaju ostaju otvorena novim viđenjima sve do eshatonskog događaja.

Biblijsko uvažavanje povijesnog i njezin pogled na povijest svakako su specifični. Ona promatra povijest spasenjski. To je ono što izražavamo sintagmom »povijest spasenja«. Ova sintagma nas upozora-

va da je za Bibliju povijest spasovna, ali da i spasenje ima svoju povijest.⁵³

Povijesnost spasenja označava najprije da Bog djeluje u povijesti, ali i to da djeluje postupno, da poštuje povijesne ritmove: od stvaranja do novoga neba i nove zemlje. U svoj posao pozivlje i uključuje čovjeka i čovječanstvo i vodi ih u susret dovršenju povijesti⁵⁴, a to baca posve novo svjetlo i na Boga i na čovjeka, na svekoliko stvorenje. Bog nije posve transcendentan, posve onostran i drugi. On je i imanentan, ovostran, jedan od nas. Utjelovljenje Sina Božjega, njegov ulazak u povijest jasno to pokazuje. Ono je vršak povijesti. Od njega se povijest Boga piše na zemlji, a povijest čovječanstva upisuje se na nebesima. Bog prihvaća ljudsku uronjenost u prostor i vrijeme, čini ih svojim, a time sva povijesna događanja poprimaju i jedan novi vid. Uz povijesni vid, koji nas upućuje na crtu vremena, na prije i poslije događanja, postoji i spasopovijesni vid, koji nas upućuje na teološku prosudbu vremena, na Kristovo vrijeme prema kojemu se sve odnosi i u svjetlu kojega se sve prosuđuje.

Za Bibliju ne samo da se spasenje ostvaruje u povijesti nego je i povijest spasovna. Ne spatovorna, jer sve što se zbiva jest dođuše u odnosu prema spasenju, ali ne tako da povijest tvori spasenje, nego u smislu da je povijest poprište božansko-ljudskog događanja u prostoru i vremenu u kojem igraju: Bog – čovjek – svemir. Ovdje se

⁵² *Novum in Vetere latet et in Novo Vetus patet*. Sv. Augustin, *Quest. in Hept.* 2,73; PL 34,623.

⁵³ Usp. B. DUDA, *Biblijske vrijednosti u našim novijim katekizimima*, u: isti, *U svjetlu Božje riječi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2000, str. 133-151, ovdje str. 137-140.

⁵⁴ U tome je biblijsko shvaćanje povijesti različito i suprotno grčkom shvaćanju, pa i našem. Povijest nije krug i vječito ponavljanje istih stvarnosti u novome ruhu, već događanje koje ima svoj početak i dovršetak.

upleće naglašavano suvremena⁵⁵, ali u biti biblijska tema o čitanju znakova vremena (usp. Mt 16,4). Pismo nas uči manirima ophođenja s Bogom i, po Božju, s ljudima i sa stvarima. Iz Biblije učimo čitati svoje vrijeme i sebe u svom vremenu. Pod znakovima vremena razumijeva se uočavanje i vrednovanje povijesnog hoda s motrišta ishodišta i cilja koji je sami Bog. Povijesno iskustvo židovskog naroda i Isusovo iskustvo upravo onako kako su zapisani i protumačeni u Pismu postaju kriterij prosudbe povijesti i ljudskog življenja usmjerenog završnici.

U svjetlu Biblije nije teško uočiti i prihvatiti da je povijest čovječanstva spasovna i da je spasenje povijesno. Ali, što je spasenje? Kako ga doživljava suvremeni čovjek i je li uopće za nj zainteresiran? Kratko rečeno, Biblija vidi spasenje kao suživot s Bogom koji nam omogućuje da postojimo bolje, da se što bolje ostvarimo – i kao pojedinci, i kao zajednica, i kao čovječanstvo.

U širini svojih spisa Biblija je vrlo pozorna na vremensku dimenziju sadašnjosti, prošlosti i budućnosti, ali u središtu njezina interesa uvijek stoji sadašnjost. I pozivanja na prošlost i njezina evociranja, i usmjerenja prema budućnosti usmjeruju pozornost na sadašnjost, na njezina bogatstva i ambivalentnosti s ciljem ukorjenjivanja u njoj i njezina življenja. Tu je biblijski pogled na povijest sličan pogledu današnjeg čovjeka. Ali tek u svjetlu biblijskog pogleda koji povijest gleda kao proces s početkom i krajem ljudi se zaštićuju i od iluzionizma i od pesimizma. Unutar biblijske povijesne logike, nijedna sadašnjost, kako god se doživljavala negativnom, nije nikada posve negativna. Kao da Biblija govori: sreća, zadovoljstvo, uspjeh...da, ali pod uvjetom odgovornosti pred Bogom i braćom (usp. posebice Ps 1). Biblija nudi uspješan život svojom sposobnošću unutrašnjeg od-

čitavanja stvarnosti, svojom inteligencijom (*intus-leggere*) koja uočava dar i darovanost kao temelje stvarnosti, kao izvore radosti i zadovoljstva, koji su obogaćeni tek slučajnim značenjima i smislovima.

Reći da je spasenje u biblijskom govoru povijesno, ne znači oduzeti mu i potpuno osobnu dimenziju u izvornom relacionalnom smislu te riječi. Biblijsko se spasenje ostvaruje priznanjem i prihvaćanjem svoje suodnosnosti s drugima u njihovoj različitosti, bez konzumizma, hedonizma, produktivizma, utilitarizma i interesa; oslobađanjem od besmisla i besperspektivnosti, od fragmentarizacije i automatizacije življenja; od samoće i indiferentizma, od individualizma i konkurentizma, od (ne)čovještva koje zanemaruje, odbacuje ili prezire formaciju po uzoru na Krista. A takvom je spasenju čovjek uvijek otvoren, za njim teži, bez obzira na to što ga u praksi najčešće izopačuje.

Biblija i njezini izvještaji su nezaobilazni rudnik bogatstva za trajni odgoj u vjeri koji poštuje povijesne ritmove. Tamo ćemo naći različite stupnjeve zrelosti u vjeri, kako u pogledu cijeloga čovječanstva u njegovim fazama sazrijevanja, tako i u pogledu pojedinca i njegovih različitih životnih uzrasta. Biblija nudi povijesni i trajni odgoj vjere kao slušanje Božje riječi i čitanje znakova vremena. Crpljenje iz toga izvora omogućit će kateheti ispravan pristup i djetetu koje tek treba biti uvedeno u vjeru, i onome tko je već prihvatio vjeru, i onome

⁵⁵ U pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* Drugi vatikanski koncil izričito tvrdi: »Da bi Crkva mogla izvršavati tu zadaću (nastavljati pod vodstvom Duha Tješitelja djelo samoga Krista), dužnost joj je da u svako vrijeme ispituje znakove vremena i tumači ih u svjetlu Evandjelja. Tako će onda moći, na način kako odgovara svakom naraštaju, odgovoriti na vječna ljudska pitanja o smislu sadašnjeg i budućeg života i o njihovu međusobnom odnosu.« (GS, br. 4)

tko je u nju posumnjao, i onome tko ju je izgubio. Jednostavno, u Bibliji možemo naći paradigmu vjerničkog odnosa prema stvarnosti⁵⁶ u različitim životnim uzrastima, različitim profesijama, različitim navedenim i socio-političkim određenjima, različitim povijesnim uvjetovanostima. Rekoh paradigmu, što znači da biblijski govor nećemo moći jednostavno kopirati i prenijeti u suvremenost, već ćemo morati odčitati njegovu dinamiku i upravo paradigmatičnost pri prijenosu u naše vrijeme i prostor.

Satkana od života, povijesti i povijesnih događanja unutar kojih Bog govori i daruje svoje spasenje, Biblija postavlja pred nas životna pitanja, ali i odgovara na njih. Njezini odgovori nisu integristički, jer ne odgovara na sve naše upite, a posebice nisu apstraktni, intelektualni i tipa recepta. Kroz pitanja koja niču iz života, a na koja nam Biblija odgovara, sposobni smo uhvatiti njezinu poruku izvan i iznad povijesnih formi koje je nose. U svojim odgovorima koji nas interpeliraju, Biblija ruši naše sheme i upućuje nas na veliku Božju knjigu koja je povijest. Pismo nam tumači ono što stvaranje postavlja pred nas, govorili su stari. Ono je vodič koji nam otkriva ono što naše oči i osjetila sami po sebi ne bi mogli uočiti, a što je nit povijesnosti, uvjet njezine povezanosti i kontinuiteta.

Ispravan dinamički pristup stvarnosti gotovo je nemoguć bez uvažavanja povijesnosti svega, razumljivo, što Biblija jako naglašava, izuzev Boga koji sva povijesna događanja usmjeruje sebi kao njihovom nepromjenjivom i definitivnom stanju.

2.5. Biblija i otkrivanje vrednota, vrednovanje stvarnosti

Biblijska poruka ne ostavlja po strani ništa što je dobro i plemenito, ali svemu daje vlastiti biljeg, vlastiti predznak. Otvo-

rena je za sve, ništa ne potiskuje, široka je i cjelovita pogleda, ali i kritičkoga oka i, u Isusu, blagoga srca. Svojom kritičnošću jasno usmjerava, a svojom blagošću pri-diže, liječi i ohrabruje.

Sve vrednote biblijske poruke ukorijenjene su u povijesti i rastu iz nje, ali njihov rast je motiviran odozgor. Niču iz specifičnog duhovnog iskustva kao integralnog doživljavanja stvarnosti i više su plod prihvaćanja nego traženja, više ih se uočava intuicijom nego gledanjem fizičkim očima.⁵⁷ Izvor im je Božja objava, a vrhunac osoba Boga s kojom se uspostavlja osobni odnos iz kojega se zauzima stajalište prema svemu i svakome drugome i iz kojega se doživljavaju, prihvaćaju i izvode promjene.⁵⁸ S ovakvim gledanjem na stvarnost biblijska lozinka nipošto nije *panem et circenses*, kruha i igara, koja pokreće gigantski pogon zabave današnjice, gdje se stajališta svode na parole, a izvješća se mjere njihovom zabavnošću.

Temeljna biblijska vrednota je osoba Boga čovjekotražitelja koji sam trasira putove na kojima ga čovjek jedino može susresti. Druženje s Njim, divljenje Njegovim riječima i djelima, Njegovu ponašanje, doživljavanje rušenja i transformiranja ustaljenih ljudskih sigurnosti temeljni su kriterij biblijskog vrednovanja stvarnosti. Otkrivši neizrecivo otajstvo Boga u osobi Isusa iz Nazareta, uočivši njega kao

⁵⁶ Iscrpnije o ovome vidi J. BALOBAN, *Biblija kao kriterij kršćaninog mišljenja i djelovanja*, u: »Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije« 115(1987), 191-194 + 211-214.

⁵⁷ Usp. O. CULLMANN, *Eiden kai episteusen. La Vie de Jésus, objet de la »vue« et de la »foi« d'après le 4e Evangile*, u: *Des sources de l'Evangile à la formation de la théologie chrétienne*, Neuchatel 1969, str. 77-86.

⁵⁸ Usp. G. SEGALLA, *Il Dio inaccessibile di Giovanni*, u: *Dio nella Bibbia e nelle culture ad essa contemporanee e conesse*, Torino 1980, str. 84-123.

utjelovljenje Božjeg odnosa prema svijetu, čovjek je došao i do novoga poimanja Boga. Bog Isusove objave nije svodljiv na ispunjenje očekivanja prirodne ljudske religioznosti, nego je Bog velikodušne ljubavi, sposoban darivati se i zajedno s čovjekom hoditi kroz povijest, utiskujući iznutra u nju svoj dinamizam. U Isusu je slika o Bogu oplemenjena slikom Božje »nemoći«, poimanjem Boga koji može biti posve drukčiji, koji može izići ususret čovjeku u nemoći djeteta, koji je sposoban trpjeti i biti izložen kušnji, koji može biti razočaran i oplakivati smrt prijatelja, koji osloboditeljski pristupa i onima koji nemaju šanse u svijetu.

Bez ispravnog pogleda na Boga lako se iskrivljuje pogled na bližnjega i na svoju vlastitu osobu. Novo poimanje Boga u koje nas Isus uvodi rezultira i novim poimanjem i brigom za čovjeka. Konkretni povijesni, u vrijeme i prostor uronjeni čovjek u svojoj transcendentnoj otvorenosti najveća je stvorena vrednota i starozavjetne i novozavjetne poruke. Brinući se za čovjeka, biblijska poruka se nužno susreće i sa zemaljskim vrednotama svoga okružja, preuzima ih, revalorizira i uključuje u svoj sustav vrednota, nadahnut Božjom brigom i zauzetošću za čovjeka. Čovjek i njegov svijet su Božji čovjek i Božji svijet. Ljudski svijet vrednota ozbiljno je uzet u obzir, ali uz ponudu otkupljenog svijeta i otkupljenih vrednota. Sve vrednote imaju važnost ukoliko omogućuju ostvarenje čovjeka, posebice u dimenziji njegove povezanosti s Bogom. Sve su po novozavjetnoj poruci uključene u otajstvo Bogočovjeka, u tajnu njegove proegzistencije⁵⁹ koja smjera definitivnom zajedništvu s Bogom kao spasenju i definitivnom ostvarenju.

Biblija je knjiga života, pa su, dosljedno, i njezine vrednote životne. Ona jasno i otvoreno govori o čovjekovu životu u nje-

govoj sreći i boli, u njegovim radostima i brigama, u njegovoj krivnji i nadi. Nepravda i izdaja tu se iznose bez ikakva uljepšavanja, čak i u slučaju jednog kralja Davida (2 Sam 11) ili jednog apostola Petra (Mk 14,66-72). Žalost i patnja ne potiskuju se i ne uljepšavaju, nego se u svoj svojoj gorčini iznose pred Boga (usp. Ps 22). Radost i sreća se ne zagorčuju, nego zahvalno uživaju, čak i uz svijest o prolaznosti svega zemaljskog (usp. Prop 9). Istina i sloboda prepoznaju se kao velike šanse da čovjekov život može uspjeti, pa i onda kada je ugrožen grijehom i legalizmom (usp. Gal 5). U čemu se sastoji stvarni, konkretni život, čime je ugrožen, kako ga treba štiti, tko ga je stvorio i tko će ga dovršiti, to je jedna od glavnih tema Biblije. Konkretni povijesni život, ali *coram Deo*, osnovna je vrednota biblijske poruke i njenog vrednovanja stvarnosti.

Bibliju se s pravom naziva »velikom knjigom slobode«. ⁶⁰ Nije riječ o slobodi koja vodi u anarhiju i onda u zavisnost, nego o slobodi kao prostoru koji se otvara u vezanosti uz dobro, uz Boga. Za svu Bibliju, a posebice za Novi zavjet, važnije je što Bog čini za čovjeka nego što čini sam čovjek i upravo zbog toga ona može biti nadahnuće i temelj čovjekova djelovanja, može biti Radosna vijest. Božje milosrđe i

⁵⁹ Evo kako je to doživio Dietrich Bonhoeffer. Razmišljajući o pitanju tko je Bog, u istražnom zaptvoru u Tegelu zabilježio je: »Susret s Isusom. Iskustvo da je tu ostvaren obrat svekolike ljudske egzistencije, u tome što je Isus 'tu samo za druge'. Isusovo 'biti za druge' jest objava transcendentnog. Iz slobode od sama sebe, kao tog 'biti za druge tu' sve do smrti proizlazi svemoć, sveznanje, sveprisutnost... Transcendentalno nisu neki beskrajni, nedostižni zadaci. Nego uvijek dani i dostižni bližnji. Bog u ljudskom liku! ...i zato Raspeti. Čovjek koji živi iz transcendentnog.« Navedeno prema T. SÖDING, *Više od knjige*, str. 208.

⁶⁰ Usp. G. TISCHLER, *Und Gott schrieb... So verstehen Sie die Bibel*, München 1996, str. 213.

praštanje, ljubav i vjernost, velike su biblijske teme i vrednote kojima je svaki čovjek, posebice mladi, po naravi otvoren, ako mu se one na vrijeme i uvjerljivo posreduju. Uvjerljivo ih može predstaviti samo onaj tko je slušatelj te riječi i tko je njome pogođen. Kad se osluškiivanje riječi složi s osluškiivanjem situacije onoga kome se govori, onda govor može biti svjedočki, osoban i suosjećajan. A svjedočanstvo za Boga i Isusa Krista u današnjem sekulariziranom i ateiziranom svijetu više je »nego samo govor o njemu, više nego ponavljanje njegovih riječi, prikazivanje njegova puta. Naprotiv, traži se angažirano zauzimanje za nj, pristajanje uza nj i spremnost da on oblikuje moj život. To je cjelovito zajedništvo s njegovom osobom i njegovom sudbinom, koje zahvaća i glavu i srce.«⁶¹ Svjedočiti Boga znači promicati vrednotu slobode stvorenja, ali onu slobodu za koju nas je Krist oslobodio.

Biblija govori i sadržava općeljudske vrednote te može svim ljudima, bez obzira na konfesionalnost, poslužiti kao knjiga životne mudrosti. Ona se može ponuditi društvu kao općeljudski ustav na kojem se može utemeljiti i uobličiti istinski ljudski, humani život: sloboda, demokracija, dostojanstvo ljudskog života, poštivanje života, odnos prema bogatima, prema siromasima, prema bolesnima, prema starijim i nemoćnim osobama...

Biblija uspješno odbacuje mehanicistički pogled na svijet koji je hranjen znanošću, a nudi uspješan ljudski život ne toliko i samo iz ljudskih mogućnosti, koliko iz Božje naklonosti koja ljude ne mjeri prema njihovoj smrtnosti i krivnji, njihovoj bolesti i slabosti, nego im se baš u tome, u patnji kao i u smrti, priopćuje kao Bog života. Jedino indikativ Božjega djelovanja može biti uputa ili imperativ ljudskih nastojanja.

Za razliku od biblijskog svijeta, u suvremenom svijetu kriteriji vrednovanja sve se više pomiču od čvrstih u Bogu utemeljenih postavki prema životnom konkretizmu i prakticizmu. Nužan rezultat toga su subjektivizam i relativizam na svim područjima življenja. Srž i poruka vjere o objavi i Božjoj nazočnosti sve više uzmiču pred psihološkom pozadinom i sociološkom strukturom, što nipošto ne smije biti zanemareno, ali ni psihologija ni sociologija nisu theo-logos, nego su samo sredstvo da se teološke vrednote ostvare i urode svojim plodom. Horizontala i praksa kao utjelovljenje kršćanskih vrednota u svakodnevici trebaju sigurne postavke i načela, trebaju Božju stvarnost kao kriterij ljudske stvarnosti. A govor o Božjoj stvarnosti, i starozavjetni i novozavjetni, istina, raste iz ljudskog iskustva, ali i nadilazi i izlazi iz totaliteta ljudskog iskustva. Govor o Božjoj stvarnosti utemeljen je u objavi Boga, za nas kršćane posebice u Božjoj objavi u Isusu Kristu koja se vjerom prepoznaje i prihvaća i u kojoj veliku vrijednost ima, odnosno u kojoj velika vrednota jest znak u svojoj epifanijsko-sakramentalnoj valenciji. U optici znaka sva stvarnost upućuje na Boga i ispravno je mjerljiva jedino iz suodnosa s Njim.

Suvremeni čovjek olako znade biblijsku sliku svijeta, čovjeka i etosa proglasiti nehumanom i danas neaktualnom. Biblijsko obrazloženje etičkih vrijednosti i norma nije mu uvjerljivo. Ipak, žalosna i stravična događanja upozoravaju da samo integracija morala u religiju, samo slutnja svetoga i vjersko uvjerenje u svijet vrijednosti, koje

⁶¹ R. SCHNACKENBURG, *Zeugnis als Ausdrucksform christlichen Glaubens*, u: K. LEHMANN – R. SCHNACKENBURG, *Brauchen wir noch Zeugen? Die heutige Situation in der Kirche und die Antwort des Neuen Testament*, Freiburg 1992, str. 30.

nisu stvorene od čovjeka nego od Boga, može zaustaviti smrtonosne sile ljudske volje za napretkom.

Sve vrednote o kojima Biblija govori i za koje se zalaže, budući da se oslanjaju na Boga, da upućuju na njega, da smjeraju zajedništvu s Bogom kao smislu ljudskog življenja, koliko god bile uvjetovane konkretnim povijesnim okolnostima, sigurne su postavke i načela na kojima se može graditi osmišljen i uspio ljudski život. Kateheta ih uči iz Biblije, prepoznaje ih u svojoj vlastitoj stvarnosti i u stvarnosti onih kojima je poslan, podržava ih, razvija, usmjeruje, a tamo gdje ih nema, budi ih i izgrađuje. S biblijskih stranica lako se uočavaju i iščitavaju povijesni, društveni, etički i teološki problemi i vrednote. Odgoj za istinu i slobodu, za ljubav, formacija savjesti, priprava za kršćansku angažiranost u društvu... prikazani su u Bibliji iz onodobnog konteksta i perspektiva, ali u oslonjenosti na Boga oni su usmjerujući i za naš kontekst i naše perspektive. Osim tematske širine vrijednosnog odgoja i odgoja za vrednote, Biblija pomaže kateheti i u pronalaženju ispravnih putova njegova provođenja. Jednostavno, s Biblijom u ruci vjeroučitelj će moći odgojiti čovjeka za vrednovanja i vrednote koje nisu kratkog daha, koje se pretaču u vječnost zajedništva s Bogom.

3. ZAKLJUČAK

U izgradnji svoga duhovnog i profesionalnog identiteta odgojitelja u vjeri kateheta je trajno upućen na biblijske izvore. Ipak, ta orijentacija na biblijske izvore ne znači kopirati starozavjetne i novozavjetne modele, nego kritički se odnositi prema njima, ali i kritički preispitivati sadašnje u njihovu svjetlu. Ta orijentacija čini osjet-

ljivim za Boga, ali i za čovjeka pored nas, za budućnost čovječanstva. Biblija nudi kateheti izvješća i prikaze koji konstituiraju arhetipsku scenu, idealne domete ljudske stvarnosti iz kojih je bjelodano ono što vrijedi zauvijek. Odgoj u vjeri, osjetljivost za životno iskustvo, njegovanje kulture riječi, uvažavanje povijesti i povijesnog, otkrivanje vrednota i vrednovanje stvarnosti, sve su to značajni vidovi katehetskog nastojanja u posredovanju i omogućavanju susreta suvremenoga čovjeka sa živim Bogom. Bez biblijskog pristupa stvarnosti kateheta ostaje u zrakopraznom prostoru u pogledu svoga i duhovnog i profesionalnog identiteta. Jezgro njegove osobe bilo bi siromašnije za Boga, za prosudbu stvarnosti *sub specie aeternitatis*, a profesionalni nastup bi se pretvorio ne u odgoj za susret s Bogom, nego, možda, samo u posredovanje neke religijske kulture, u ponudu određenih znanja koja više nisu toliko ni aktualna, a koja još teže mogu mijenjati i izgrađivati čovjeka kao biće suodnosa s Bogom.

Želimo na kraju ulogu Biblije u duhovnoj i profesionalnoj formaciji katehete izraziti u obliku nekoliko teza:

1. Biblija, više nego išta drugo, otkriva kateheti svakodnevno kao mjesto susreta s r/Riječju Božjom, koja upravo kroz svakodnevno poziva na odgovornost i suodnos s Bogom;

2. Biblijsko okružje jest okružje života. Samo onome tko se pita o životu, Biblija daje originalne mogućnosti odgovora. Iz života se pristupa Bibliji, i iz Biblije se pristupa životu. Bez takvog dijaloškog odnosa Biblija ostaje blago prošlosti, a život bez temeljnih usmjerenja i smisla.

3. Biblija je u biti književna kodifikacija iskustava, uobičajenih i izvanrednih, osoba i naroda, povijesno određenih i shvatljivih u svjetlu religioznog *creda*. Kao takva

ona pomaže ljudima u shvaćanju i prihvaćanju vlastitoga iskustva, određenih temeljnih vrijednosti koje se već posjeduju ili se samo traže, koje su trajne, premda su izražene mnogostrukim izričajnim oblicima.

4. Ono što je specifično i nezaobilazno u Bibliji jest samorazumijevanje biblijskog čovjeka (sebe samoga, svijeta, dobra, zla, smisla života, mira i blagostanja...) u religioznom ključu, točnije u vjeri u Božju samoobjavu, samokomuniciranje koje je spasiteljsko za čovjeka. Bez vjerničkog pristupa Bibliji sve što ona govori ostaje nerazumljivo i neaktualno.

5. Biblija je povijest, literatura i vjeronjavanje jednoga naroda. Nije joj toliko prikladno samostalno i izolirano čitanje, koliko zajedničko-crkveno čitanje onih koji u Božje ime žive zajedno, tražeći budućnost u Bogu mira i slobode.

6. Biblija je narativni događaj, odnosno događaj u kojem je blagovijest spasenja komunicirana ne vizijama i spekulacijama, ne metafizičkim rječnikom ni posebnim inicijacijama i obredima, već pripovjedačkim izvještajem koji je dostupan svakome čovjeku. Pripovijedanje je najsigurniji put za egzistencijalni susret s biblijskim događajem i biblijskom porukom. Ono otkriva i komunicira snagu biblijske riječi i izričaja.

7. Pristup Bibliji omogućen je trajnim hodom, s različitim momentima, slušanjem i aktualizacijom. U njemu sudjeluju mnogostruki faktori: tradicije, kulture, iskustva, posebice jezično posredovanje. Tumačenje Biblije je povezano s njezinim shvaćanjem, a i jedno i drugo su kompleks-

ni i zahtijevaju aktivnu i trajno otvorenu subjektivnost u svim fazama njezinog psihofizičkog, kulturnog i socijalnog razvoja. Biblija je knjiga za trajno iščitavanje i aktualiziranje, a ne roman koji se pročita, koji nas može trenutno impresionirati, ali sadržaj kojega nam za kratko vrijeme postaje maglovit. S Biblijom u ruci sami postajemo više ljudi, a i one koji su nam povjereni moći ćemo odgajati i odgojiti kao nove ljude po mjeri uzrasta Kristova.

8. Biblija odgaja u vjeri, ali ne sustavom recepta na možebitna pitanja, već zajedničkim hodom vjere vjeroučitelja i vjeroučenika. Kao što je Bog u Kristu izdržao nekorelaciju između sebe i ljudi, tako i vjeroučitelj treba izdržati nekorelaciju između sebe i vjeroučenika. Pritom ne smije nikada zaboraviti da Bibliju nose svjedoci, da je samo oni uvjerljivo posreduju u svakom vremenu, bez velikih pothvata, s malim koracima, ali u vjernosti i predanju.

9. Konačno, biblijski Bog nas susreće u navještaju i svjedočenju, a to je izvrstan izraz za to da je on skriveni Bog i da čovjek ne može njime raspolagati. Osnovno pravilo u ophođenju s Biblijom, u njezinu korištenju za odgoj u vjeri dao nam je nitko drugi doli sv. Pavao kad je zapisao: »Ne bismo se htjeli vladati kao gospodari vaše vjere, štoviše mi smo (samo) suradnici na vašoj radosti« (2 Kor 1,24). S Pavlovim uvjerenjem, upornošću i nadom, misionarskim žarom i njegovom spremnošću na posvećenu samozatajnost u službi Evanđelja suvremenoj katehezi je osiguran uspjeh, a kateheti ostvarenje u duhovnom i profesionalnom identitetu vjeroučitelja.